

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2015

Dominika Opočenská

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Reemigrace volyňských Čechů do Československé republiky
bakalářská práce

Autor: Dominika Opočenská
Studijní program: B 7105 Historické vědy
Studijní obor: Archivnictví – historie
Vedoucí práce: doc. PhDr. Věra Němečková, Ph. D

Hradec Králové, 2015

Zadání bakalářské práce

Autor: Dominika Opočenská

Studium: F11475

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví - historie

Název bakalářské práce: Reemigrace Volyňských Čechů do Československé republiky

Název bakalářské práce AJ: Re-Emigration of Volhynian Czechs to the Czechoslovakian Republic

Anotace:

Stručný obsah: Práce se zabývá reemigrací Volyňských Čechů do vlasti. Konkrétně bych se zaměřila na severní Čechy a Litoměřicko. Metody zpracování: narativní, syntéza, komparativní. Literatura nebo archivní fondy: Fond: Svaz Čechů z Volyně, Národní archiv, Fond: Národní rada česká, Národní archiv, Fond: Stryjová Marie, Národní archiv V. Dufek, Kapitoly z dějin Volyňských Čechů, Jaroslav Vaculík, Dějiny Volyňských Čechů, I, II, Dufek, Vladimír. Návrat volyňských Čechů do vlasti v archivních materiálech, Pancíř, Jiří. Návrat: reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1946-1947, Vaculík, Jaroslav. Volynští Češi po své reemigraci v roce 1947. Slovanské historické studie, Jana Nosková, Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v interpretacích aktérů a odborné literatury

Garantující pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Věra Němečková, Ph.D.

Oponent: Mgr. Petr Grulich, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 31.5.2013

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucí bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne...

ANOTACE

Reemigrace volyňských Čechů do Československé republiky

Bakalářská práce Reemigrace volyňských Čechů do Československa se zabývá životem českého volyňského obyvatelstva, před jejich návratem do staré vlasti. Pojednává o jejich příchodu na Volyň, jejich těžkých začátcích a přizpůsobení se novému životu, jejich působení v odbojích v první a v druhé světové válce a jejich touhou vrátit se zpět do své staré vlasti. Následně se práce zabývá samotnou reemigrací volyňských Čechů, která je rozdělena na reemigraci volyňských vojáků a následnou reemigrace rodinných příslušníků. V neposlední řadě popisuje jejich asimilaci s československým obyvatelstvem.

Klíčová slova: reemigrace, volyňští Češi, asimilace

ANNOTATION

Re – emigration of volhynian Czechs to Czechoslovakia

This thesis Re – emigration of volhynian Czechs to the Czechoslovakia deals with a life of czech volhynian population before they returned to their old land. The thesis tells about their lives in Volyn, their difficult beginnings, their operations during the first world war and the second world war and also about their hopes about their return the Czechoslovakia. Re – emigrations consist of two parts, re – emigration of volhynian soldiers and re – emigration of their families. And the last part of thesis tells about assimilation of volhynian Czechs with do population of Czechoslovakia.

Key words: re – emigration, volhynian Czechs, assimilation

OBSAH

1. ÚVOD	7
2.1 OSÍDLENÍ	9
2.2 ŠKOLSTVÍ	11
2.3 ZEMĚDĚLSTVÍ	15
2.4 NÁBOŽENSTVÍ	15
2.5 PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA	16
2.6 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA	19
2.7 VYPRÁVĚNÍ VOLYŇSKÉHO ČECHA	21
3. REEMIGRAČNÍ AKCE	24
4.1 REEMIGRACE VOLYŇSKÝCH VOJÁKŮ	35
4.2 PŘED REEMIGRACE	40
4.3 REEMIGRACE	46
4.4 VYPRÁVĚNÍ VOLYŇSKÉHO ČECHA	50
5.1 PROBLEMATIKA ASIMILACE	52
5.2 VYPRÁVĚNÍ VOLYŇSKÉHO ČECHA	55
6. ZÁVĚR	57

1. Úvod

Ve své bakalářské práci bych se chtěla zaměřit na poválečnou reemigraci volyňských Čechů v letech 1945- 1947.

Práce bude rozdělena do čtyř kapitol a jednotlivých podkapitol.

První kapitola se věnuje všeobecné historii volyňských Čechů od jejich odchodu z českých zemí, přes obě světové války, kterých se volyňští Češi aktivně zúčastnili, až po jejich opětovný návrat v letech 1945- 1947. Jednotlivé podkapitoly se věnují jednotlivými kulturními a pracovními odvětvími, jako školství, kultura nebo zemědělství.

Druhá kapitola bude zaměřena na snahy volyňských Čechů o jejich reemigraci a snahy československé vlády o dohodu mezi Československou republikou a Sovětským svazem. V kapitole budou popsány jednotlivé pokusy a žádosti o reemigraci, které se objevovaly již od vzniku Československé republiky v roce 1918. Konec kapitoly bude zaměřen na jednání mezi Československou republikou a Sovětským svazem o reemigrační smlouvu.

Třetí kapitola se bude věnovat již reemigraci. V několika podkapitolách bude popsán návrat nejprve volyňských vojáků, kteří se do československé republiky dostali již v roce 1945 s armádou, a poté reemigrace členů jejich rodiny a ostatních volyňských Čechů.

Ve čtvrté kapitole bych se zaměřila na období, kdy byla reemigrace a usídlení již ukončeno a nastalo období asimilace. Ráda bych v první podkapitole popsala, jak se volyňští Češi sžívali s Československou republikou a jak přijali českoslovenští obyvatelé nové obyvatele z ciziny. Druhé podkapitole bych ráda představila příběh volyňského Čecha. Jedná se o mého pradědu, Vladislava Opočenského, který se jako mladý zúčastnil bojů o osvobození Československé republiky a následně tu již v nové vlasti zůstal.

Ve své bakalářské práci bych ráda prozkoumala, co nejvíce možných archivních pramenů a literatury. Ráda bych se věnovala otázce, jak se vlastně žilo na Volyni a

proč se vlastně rozhodli pro návrat do bývalé vlasti. Další otázku bych si stanovila, jak probíhala reemigrace a jaký měla dopad na volyňské i československé obyvatelstvo. Poslední otázku, kterou bych se chtěla zabývat, je asimilace, jak se volyňští Češi zařadili do Československé republiky a jak se k nim stavěli místní obyvatelé

2. KAPITOLA

2.1 OSÍDLENÍ

Emigrace provází lidstvo již několik století. Mezi první emigrace se řadí emigrace českobratrská po roce 1547. Druhým a větším proudem emigrace byla emigrace po bitvě na Bílé hoře v roce 1620.

České země se nestaly výjimkou. Od sedmnáctého století se myšlenka na emigraci rozšířila. V devatenáctém století se velmi často emigrovalo do Ameriky. Cestu do této země doprovázela řada nevýhod. Mezi ty nejhlavnější patřila dlouhá a velmi nákladná cesta za oceán a pro české emigranty naprosto cizí jazyk. Vznikla proto myšlenka na vystěhování do slovanských zemí, kam vedla cesta po souši. Nebyla tak nákladná a jazyk měl společné kořeny. Češi měli v těchto zemích podporovat místní Slovany a tím by neztratili svou národnost, jako tomu bylo v případech odcestování do německých či anglosaských zemí. Česká politická scéna samozřejmě o velkou emigraci českých obyvatel nestála, ale nemohla jí zabránit. V podstatě neměla námitky, aby Češi již usídlení v Americe emigrovali do Ruska, ale nechtěli, aby odcházelo české obyvatelstvo z českých zemí. Na rozdíl od české politiky, carské Rusko o české emigranty stálo a podporovalo je.¹

Nabízí se otázka, proč se tolik rozmohla emigrace z vlasti a proč stálo carské Rusko o české emigranty? Čechy vyháněla z vlasti především bída a nedostatek půdy. Řemeslníci chtěli získat lepší uplatnění. Nejspíše mělo největší význam zpusošení severovýchodních Čech prusko - rakouskou válkou, která se odehrála v roce 1866, a postupně sílící germanizační tlak.² České obyvatelstvo lákaly převážně nízké ceny potravin, zvířat, ale i pozemků. Ceny šly s hodnotou dolu od orku 1861, kdy došlo ke zrušení poddanství. Poměry velkostatkářů byly neutěšené a sami nebyli schopni starat se o svou vlastní půdu a obhospodařovat ji. Vítaným

¹ Jaroslav Vaculík, Dějiny Volyňských Čechů I., Praha 1997, s. 15-16

² Jiří Hofman, Češi na Volyni základní informace, Praha 1995, s. 4

východiskem pro ně bylo půdu prodat.³ Carská vláda chtěla především, aby bylo obsazeno, co nejvíce oblastí, ale za co nejmenších nákladů carské pokladny. Zájem měli hlavně o osoby, které mohly vytvořit ekonomicky prosperující společnost a které by s ruskou společností postupně splynuly.⁴

Nejlepší podmínky nabízela emigrantům Volyňská gubernie na západu Ukrajiny. Hlavní proud vystěhovalců tvořili lidé mladé nebo střední generace. Byly to osoby, které byly schopny se přizpůsobit podmínkám a překonat počáteční útrapy. Stěhovaly se celé rodiny. Drobní rolníci, zemědělci, dělníci, řemeslníci, obchodníci, bohatí sedláci i česká inteligence. Vystěhovalci byli převážně ze Žatecka, Rakovnicka, Lounska, Mělnicka, Královehradecka, Pardubicka, ale i z Moravy.⁵

Čeští vystěhovalci si přáli dostat do rukou vlastní národní samosprávu. Carské úřady jim vyhověly tím, že jim povolili zřídit české osady. Nejstarší českou osadou, která byla vytvořena na Volyni, byla Lutardovka v Dubenském újezdu. Osada byla založena v roce 1863. České obce byly přidělovány do českých volostí. Volosti byly samosprávné okresy a byly celkem tři, Hlinská, Dubenská a Lucká. V roce 1872 byla zřízena čtvrtá volost Kupičevská. Poměry českých a ruských obcí byly velmi rozdílné.⁶

Přestože již bylo zmíněno, že cesta do Ruska byla pro české vystěhovalce výhodnější, jak cenou, tak vzdáleností, nejednalo se vždy o pohodlnou cestu.

Cesta na Volyň trvala několik týdnů. Někteří emigranti vyjeli na cestu svým vlastním povozem a s sebou si ještě vedli dobytek. Ostatní se vydali vlakem, ale ani to nebyla lehká cesta. Vlakem se jelo do poslední rakouské stanice Brody, která se nachází ve východním Haliči, a odtud museli již jet povozy.⁷ Nejčastějším dopravním prostředkem, který emigranti volili, byl právě vlak. Cestovalo se hlavně v osobních vagoncích a zavazadla byla dávána do nákladních vagonů. Cesta vlakem do poslední stanice trvala asi dva dny. Po dojezdu do stanice následovala cesta povozem taženým koněm. Nesmíme se však domnívat, že všichni jeli na povozu. Na povozech se většinou převážela zavazadla a případně malé děti. Dospělí šli téměř

³ Dr. Jan Auerhan, *České osady na Volyni, na Krymu a na Kavkaze*, Praha 1920, s. 12- 13

⁴ Jaroslav Vaculík, *Dějiny Volyňských Čechů I.*, Praha 1997, s. 15

⁵ Tamtéž, s. 18

⁶ Dr. Jan Auerhan, *České osady na Volyni, na Krymu a na Kavkaze*, Praha 1920, s. 14

⁷ Jaroslav Vaculík, *Dějiny Volyňských Čechů I.*, Praha 1997, s. 20

pokaždé vedle povozu. Pouze někteří jedinci si mohli dovolit pronajmout na cestu koně. Mezi nejčastější prostředky patřil vlak nebo vlastní povoz, do jiných částí Ruska, například na Krym, se mohli čeští vystěhovalci vydat i lodí.⁸

Cesta z vlakového nádraží na místo, kde měli čeští emigranti trávit své životy, nebyla jednoduchá a trvala někdy i několik dnů, proto byli emigranti nuceni vyhledat nějaký ten nocleh. Přespaní nebylo vždy jednoduché sehnat, Českým emigrantům ukrajinští usedlíci nechtěli pomáhat, a tak se museli spokojit s noclehem u Židů, jak vypráví Jan Duha ve své rodinné kronice *„Ubytování naše bylo dosti žalostné, protože bylo židovské a v krčmě. Jinde sme kvartýr dostat nemohli, protože Žid z nás cítil mít užitek, tak navedl místní obyvatele, aby nás do bytu nebrali, kdoví, co sme za lidi. Tak my chtě neb nechtě museli sme přijmout kvartýr od Žida, který, ale byl hodný.“*⁹

Po svém příchodu museli Češi strávit několik let v zemljankách. Jednalo se o bydlení, které bylo vytvořeno v zemi. Obvykle byly pět metrů dlouhé, tři metry široké a dva a půl metrů vysoké.¹⁰

Čeští osadníci se z počátku setkávali s nedůvěrou ze strany domácího obyvatelstva. Často docházelo i k šikanování přistěhovalců ze stran pohraničních úředníků. Jediní, kteří se k Čechům chovali příznivě, byli Židé, ale jejich pomoc nebyla zadarmo. Často za malý peníz byli nápomocni. Půjčovali také peníze, ale na velký úrok. Nejvíce novým osadníkům škodila ta skutečnost, že nebyli tak zběhlí v místní řeči. Tím nemohli úředníkům ani právníkům důvěřovat.¹¹

2.2 ŠKOLSTVÍ

Od samého počátku se snažili emigranti zajistit svým dětem takové vzdělání, které by mohly získat v českých zemích. Ilona Moravcová ve své knize *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí* píše, že je nutné sledovat zahraniční školství na Volyni v několika etapách.

V letech 1868 - 1921 proběhla první etapa, jejímž charakteristickým prvkem bylo zřízení vlastního školství. Čeští emigranti si chtěli najímat pouze české učitele. Češi

⁸ Vladimír Dufek, *Kapitoly z dějin Volyňských Čechů*, Praha 1997, s. 8- 21

⁹ Danuše Kšicová - Jaroslav Vaculík, *Rodinná kronika volyňských Čechů*, Brno 2008, s. 18

¹⁰ Jaroslav Vaculík, *Dějiny Volyňských Čechů I.*, Praha 1997, s. 21

¹¹ Dr. Jan Auerhan, *České osady na Volyni, na Krymu a na Kavkaze*, Praha 1920, s. 13

na vzdělání kladli velký důraz. Jednak chtěli dětem zajistit dobré vzdělání a jednak chtěli také předstihnout domácí ukrajinské obyvatelstvo. A jaké bylo vzdělání, které měli první přistěhovalci na Volyni? Jednalo se především o skupinu velmi vzdělanou, pouze ve výjimkách docházelo k tomu, že se jednalo o analfabety. Čeští emigranti se snažili rozšířit svá vzdělání čtením knih a časopisů.

První etapa českého menšinového školství na Volyni začíná rokem 1868, kdy čeští emigranti již nechtěli čekat na Rusko, jak se k jejich vzdělání a školství vyjádří, a vzali iniciativu do svých rukou. Začali zakládat vlastní školy. První česká škola byla založena v obci Buderáž již v roce 1868.

V roce 1870 podali František Příbyl a Josef Olič žádost na Ministerstvo kultu a národní osvěty, která se týkala zřízení několika státních škol pro českou menšinu. 16. března 1870 bylo vydáno carské nařízení, kterým byly zřízeny tři rusko - české školy v obci Buderáž, Mirohošť a Hlinsko. Rusko - české školy byly tvořeny paralelními třídami, kdy české děti chodily na hodiny, které byly odučeny v českém jazyce, a paralelně jim bylo to samé učivo odříkáváno v ruštině. Děti se tak měly naučit ruskému jazyku. Tyto paralelní třídy vzbudily v českých emigrantech strach z toho, že se ruské úřady snaží o jejich rusifikaci. Mnoho rodičů tak přestalo své děti posílat do těchto škol a zájem o státní školy upadal.

Přesto nepřestával upadat zájem o české vzdělání. Češi začali zakládat vlastní české školy, které financovaly obce nebo se někteří emigranti uchylovali k domácímu učení či soukromým učitelům. České školy začaly velmi rychle vzrůstat. Koncem sedmdesátých let bylo vytvořeno 32 českých škol.

Školy si samy mohly vybírat učitele a zvolit učební osnovy. Nicméně vše nebylo tak jednoduché. Na českých školách chyběli kvalifikovaní učitelé, proto se o českých školách na Volyni musí mluvit jako o školách s nižším vzděláním. Mnoho mladých mužů, kteří již měli dokončené obecní vzdělání, však odcházelo na ruské školy, aby si doplnili potřebné vzdělání. Posléze se vrátili do českých škol, kde vyučovali. Přestože na těchto školách probíhala výuka v českém jazyce, ruské úřady nakázaly, aby se do školních osnov zařadila také výuka ruského jazyka.

Řízení českého školství bylo až do roku 1891 zcela pod dohledem Čechů. Když však v roce 1881 nastoupil na ruský trůn Alexandr III., započala silná rusifikace

školství, jejíž nejsilnější vlna byla v letech 1884 - 1891. V těchto letech byla velmi omezena samospráva českých obcí.

Dne 8. října 1887 byl vydán a přijat zákon o likvidaci českých škol na Volyni. V tom samém roce byl na Volyň poslán inspektor Sinickij, který měl sestavit podrobný seznam o českém menšinovém školství na tomto území. Právě díky Sinického zprávě, se můžeme dozvědět mnohé o českém školství. Do roku 1887 bylo na Volyni celkem 22 nestátních škol.

Zákonem z roku 1887 byl na českých školách povinně zaveden ruský jazyk, který musel být zaveden do tří let. Čeština se nadále mohla vyučovat pouze soukromě. Z českého jazyka se učilo čtení nebo přepisování textu. Učiteli mohli být již jen osoby, které velmi dobře ovládali ruský jazyk.

Mnoho obcí žádalo Ministerstvo kultu a národní osvěty o udělení výjimky pro děti do deseti let, aby aspoň ony mohly studovat v českém jazyce. Všechny žádosti byly zamítnuty.

Protože byl nedostatek osob, které mohli učit v ruském jazyce, byly zavedeny kurzy, kde se čeští učitelé měli zdokonalit. První kurz byl zahájen 20. června roku 1888. Kurzy byly vedeny v ruštině a zaměřovaly se především na ruský jazyk a pravoslavná dogmata, dále na historii, geografii a aritmetiku. V roce 1889 bylo na Volyni obnoveno 22 českých škol a do roku 1890 existovalo již 31 českých škol.

Od roku 1891 docházelo ke zrušení české obecní samosprávy a české školy dosáhly rusifikace. České děti sice česky uměly, ale již nedokázaly česky psát. Byly dokonce zakázány české knihovny a česká ochotnická divadla upadala.

Přestože české školství upadalo, domácí výuka zůstala zachována. Prováděla se převážně v zimních měsících, kdy nebylo mnoho práce na poli a prováděli jí převážně české ženy, které svým dětem vyprávěly české pohádky, pověsti a tím je učili základy jejich mateřského jazyka a děti tím získávaly aspoň základní vzdělání.

Na počátku 90. let se vedle domácího vyučování začaly rozvíjet farní školy, který byly vydržovány místním obyvatelstvem. Postupně bylo zřízeno 988 farních škol, kde vyučovali všichni věřící i jejich manželky. Většina z vyučujících neměla pedagogické vzdělání.

Nejtěžším obdobím byla pro české menšinové školství léta 1892 - 1905, kdy naprosto scházela existence českého školství. V letech 1905 - 1907 poskytla ruská revoluce nový kulturní rozvoj. V několika obcích se projevovala snaha o zřízení soukromé školy. Přestože revoluce poskytla české menšině možnost na nové vzdělání, na konci desátých let dvacátého století došlo k vzestupu negramotnosti. Bylo to z důvodu krátké povinné školní docházky, která byla na tři nebo čtyři roky. Vyučovalo se v cizím jazyce a mnohá inteligence odcházela po získání vzdělání hledat práci do větších měst, která se nacházela mimo volyňskou gubernii.

Velkým zásahem do českého školství byla v letech 1914 - 1918 světová válka, kdy odcházela spousta mužů i učitelů. Přesto však v prvním roce války školy v osadách fungovaly. Poté, co ale došlo k obsazení západní části Ukrajiny, byly školy otevřené již jen ve východních osadách. Po roce 1916 začali na českých školách ve volyňských osadách vyučovat i rakousko - uherští zajatci.

Velkým zásahem do školství byla únorová revoluce v roce 1917, která ovlivnila menšinové školství v letech 1917 - 1921. 20. března 1917 bylo povoleno vyučovat i v jiném jazyce než v ruském a bylo povoleno zřizovat české školy. Celkem bylo po roce 1917 otevřeno 26 českých škol. Svaz československých spolků na Rusi se obrátil na rakousko- uherské zajatce, zda by nechtěli doplnit řady učitelů, kterých bylo málo. Tito učitelé - zajatci se přihlásili ve velkém množství.

Harmonické období pro české menšinové školství trvalo pouhý rok 1917. V roce 1918 obsadila Volyň rakouská a německá armáda. Po vzniku samostatné Československé republiky se mnoho českých učitelů vrátilo do nově utvořené vlasti.

Druhou etapu českého menšinového školství řadí Ilona Moravcová do let 1921 - 1939. V tomto období došlo k podepsání mírové smlouvy mezi SSSR a Polskem o rozdělení Ukrajiny na sovětskou a polskou část. V polské části Volyňské gubernie došlo ihned ke snahám o obnovení českého školství, které bylo vedeno skrz Českou matici školskou. Česká matice školská sídlila v Lucku a z dobrovolných darů udržovala 13 českých soukromých škol. Matice zakládala v západních obcích své pobočky. Mnohé školy se v letech 1924 - 1929 stávaly polsko - českými. Mnoho učitelů bylo propuštěno, z důvodu nesplnění polských doplňovacích zkoušek.

Přestože podle smlouvy musela polská vláda vytvořit menšinou škola v obcích, které byly z 25 % tvořeny menšinou, nedocházelo k tomu. Fakt byl také takový, že mnoho osad nemělo ani 15 % menšinové složení. Dále se také podle zákona měly malé školy slučovat v tak zvané výše organizované a zároveň narůstal tlak na odnárodnění českých škol na Volyni.

Během roku 1925 se rozrostly pobočky České matice školské. V roce 1926 bylo znovu obnoveno vyučování v českém jazyce, i když se stále musel vyučovat polský jazyk.

A co se týče sovětské části Volyně? V této části byl vývoj českých menšin zcela odlišný. Školství bylo podřízeno novému režimu - komunismu. Vyučování v českém jazyce nebylo povoleno a znalost češtiny se tak doplňovala v nedělních školách. Mnoho učitelů se stalo obětmi kolektivizace a deportací. Kulturní i společenský život české menšiny upadal. Mnoho učitelů bylo zatčeno v roce 1930, kdy byli obviněni z protisovětské činnosti. Bylo vyneseno několik rozsudků smrti, těžký žalář, jejich rodinám byl zabaven majetek a někdy byli také nuceni odejít ze svých domovů. Ve třicátých letech tak muselo dojít k obsazení učitelských míst novými učiteli.¹²

2.3 ZEMĚDĚLSTVÍ

Když přišli Češi na Volyn, místní obyvatelé hospodařili trojpolním systémem. V zemědělství byli zaostalejším národem. Češi, aby mohli začít hospodařit, museli vykácet lesy a zorat půdu. Zpočátku jim v tomto úsilí pomáhali ukrajinští rolníci, později se však začali na Čechy dívat závistivě. Vznikla nespokojenost, že se čeští přistěhovalci mají lépe. Na několika málo místech docházelo i k fyzickým střetům.¹³

Jakousi charakteristickou známkou pro české přistěhovalce byla jejich péče o ovocné stromky. U každého českého hospodářství bychom našli zahrádku ovocných stromků. Problém v pěstování byl ten, že v maloruských obcích se ovocné stromy nenacházely. Tudíž neměli Češi, kde ovocné stromky nakupovat. Rozhodli se je přivážet z lesů, kde bylo plno planých hrušní, jabloní a mnoho dalšího. Přestože ovocnářství bylo symbolikou volyňských Čechů, jejich nejdůležitějším zdrojem příjmů byl chmel. Chmelařství bylo na Volyni založeno asi v roce 1870. Z počátku

¹² Ilona Moravcová, *Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí*, Pardubice 2006, s. 169- 242

¹³ Jaroslav Vaculík, *Dějiny Volyňských Čechů I.*, Praha 1997, s. 35- 36

nenášel chmel velký ohlas, ale postupně si získával čím dál tím více konzumentů. Chmelařství se začalo na Volyni velmi rychle rozvíjet a to i díky domácímu obyvatelstvu, které se od Čechů naučilo chmel pěstovat.¹⁴

2.4 NÁBOŽENSTVÍ

Volyňská gubernie byla jakási pomyslná rozdělovací přímka mezi katolickým Polskem a pravoslavným Ruskem. Byla totiž na pomezí Polska, Ruska a Ukrajiny. Čeští emigranti byli považováni za husity, za potomky husitů. Byli proto bráni jako ti, co odmítají katolickou víru. Protože se ca rozhodl omezit vzrůstající katolicismus z Polska, rozhodl se, že českým emigrantům, kterým umožnil emigraci, umožní také náboženskou svobodu.

Češi tak měli svou církev, která se nazývala Církev česko - husitská. Církev vedla své bohoslužby v českém jazyce a dávala přijímat podobojí.

Češi si měli vyřešit své náboženské otázky sami. V letech 1880 - 1881 byly do Kvasilkova svolány české sněmy, které měly konečnou úpravu náboženství. Bylo rozhodnuto, že se volyňští Češi mají držet českobratrské církve, která byla založena v roce 1535. Bohužel však nedošlo k jednotnému souhlasu. Nejednotnost je nakonec stála náboženství. Po smrti cara Alexandra II. došlo k tomu, že volyňským Čechům bylo zakázáno kupovat si statky a půdu, pokud nepřestoupí k pravoslavné víře, ke které se Češi nakonec přihlásili.¹⁵

2.5 PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA

Dne 23. července 1914 vypukla první světová válka. Volyňští Češi byli zpočátku bez informací, co se vlastně děje. Nevěděli ani, kdo s kým bojuje a proti komu. Postupně se k nim informace začaly dostávat od vojáků, kteří procházeli jejich vesnicemi. Začala probíhat mobilizace. Do války byli povoláváni jak muži na základní vojenskou službu, tak i záložníci. Častokrát tedy došlo k tomu, že z jedné rodiny odešli všichni muži. Museli odvádět i koně pro vojsko. Odvod byl nařízen carským nařízením v roce 1914.¹⁶

¹⁴ Dr. Jan Auerhan, České osady na Volyni, na Krymu a na Kavkaze, Praha 1920, s. 34

¹⁵ Dr. Josef Folprecht, Volyňští krajané, Praha 1947, s. 12- 14

¹⁶ Jaroslav Vaculík, Dějiny Volyňských Čechů II., Praha

Do carské armády byli povoláváni Češi s ruským občanstvím. Naproti tomu Češi s rakouským občanstvím byli vyzváni, aby vstoupili do odbojových organizací. Československý odboj měl demokratický ráz a skládal se převážně ze středních vrstev, i když se do organizací hlásili obyvatelé všech vrstev i věku. Mladí lidé se hlásili do boje a starší se hlásili na práci.¹⁷

Nejprve bylo nutné sjednotit všechny české spolky, dát jim jistou organizaci a hlavně jim zajistit finance. České spolky zachránily stovky Čechů a Slováků, kteří měli rakouské občanství. Bylo to z toho důvodu, že české spolky měly právo vydávat osvědčení o slovanském původu občanům, kteří sice měli rakouské občanství, ale byli prohlášeni za loajální. Tím byla zastavena všechna policejní opatření, která byla vůči nim vydána. Těmto krajanům tak byla zajištěna svoboda a majetek.

Když došlo k sjednocení dobrovolných spolků, vznikla v roce 1914 Česká družina. Ta byla, stejně jako ostatní české spolky, uznána za mluvčí a reprezentanty Čechů a Slováků na Rusi.

V Kyjevě vznikl Fond české družiny na podporu raněných, nemocných, invalidů a vdov se sirotky.

Původní návrh chtěl z Družiny učinit pěší jednotku. Spíše než o bojovný útvar, mělo se jednat o sbor agitátorů a propagátorů, kteří měli působit v českých zemích. Přestože se k vnitřnímu styku používal jazyk český, pro služební řád a vedení byla užitá ruština.

Organizací Družiny byl pověřen pplk. Lotockij. Původně se počítalo, že se do organizace přihlásí přibližně šest set mužů. Nicméně nakonec se jich objevilo mnohem více. Z původní dvou rot, byly ustáleny čtyři. Velením byl pověřen pplk. Sozentovič. 28. září byl poprvé rozvinut prapor organizace. Došlo k tomu před katedrálou sv. Sofie v Kyjevě. 9. října se vydali na frontu.

Družina byla přidělena k III. ruské armádě, která působila pod gen. Radkem Dimitrijevem. Ten rozdělil dobrovolníky do půl rot a případně do čet. Jednotlivé skupiny byly poté přiděleny k ruským divizím. Jejich úkolem byla zpravodajská a propagační agenda. V noci pronikali vojáci na území, které obývalo rakouské vojsko

¹⁷ Jiří Hoffman, Volyňští Češi v prvním a druhém odboji, Praha 2004, s. 12

a tak přestřihovali dráty nebo zneškodňovali miny. Přinášeli s sebou zprávy o nepříteli a velmi často přiváděli zajatce. Na území nepřítele zanechávali propagační letáky, které vybízeli vojáky rakousko-uherské armády, aby sběhli. Českým vojákům byly zanechávány vzkazy, aby přestali bojovat za Němce proti Slovanům a nebáli se ruského zajetí. Pro muže, kteří se do Družiny přihlásili do prosince 1914, se vžilo pojmenování Starodružiníci. Během roku 1915 měla osm rot. 20. ledna byla Družina přejmenována na Československý střelecký pluk.¹⁸

Nově vznikla Československá střelecká brigáda. Tou bylo 19. června 1917 zajato přes tři tisíce nepřátelských vojáků u haličského Zborova. Po tomto dni odešla část volyňských vojáků zpět domů na dovolenou. K armádě se již nevrátili. Zbytky vojska odcházely po bolševickém převratu a uzavíraly separátní míry. Část vojáků však přes to všechno zůstala a dále bojovala. V případě, že sloužili 28. října 1918, tedy v den vyhlášení samostatného československého státu, získali charakter legionáře.

Do vlasti odjelo s legiemi dvaasedesát volyňských Čechů a z toho jedenáct z nich zůstalo v československé armádě.¹⁹

Občanů Volyně se z počátku válka osobně nedotýkala. Dá se říci, že Volyň trpěla nejméně. Jedinými náznaky války byly vlaky, které projížděly nádražími a které byly plné vojáků nebo vojenských zajatců. Často docházelo ze strany Čech k soucitu k těmto zajatcům. Například v obci Olšanka došlo k tomu, že mnoho obyvatel přineslo na nádraží jídlo, vodu a věnovali je vojákům či zajatcům.

V roce 1915 však došlo k ústupu ruských vojsk z Haliče právě na Volyň. Od této doby se válečná situace začala týkat i civilního obyvatelstva Volyně. Ve vesnicích byli kozáci, anebo se tam skrývali uprchlíci. Někteří museli opustit své domovy kvůli očekávaní bitvě. Vojsko zapalovalo jejich domy, aby vytvořilo kouřovou clonu proti nepříteli.

Došlo k odsunu volyňských Němců a někteří volyňští Češi byli také vysídleni. Někdy byli odváděni násilím a jejich obydlí bylo zapáleno. Výjimku zůstat dostala jen rodina, jejíž člen byl v ruské armádě.

¹⁸ Jiří Hoffman, Volyňští Češi v prvním a druhém odboji, Praha 2004, s. 13- 16

¹⁹ Jaroslav Vaculík, Dějiny Volyňských Čechů II., Praha

V průběhu války došlo k velkým škodám. Byly vypalovány sady, chmelnice, zahrady i celé usedlosti. Po bolševickém převratu, v listopadu roku 1917, byly uzavřeny separátní mírové smlouvy v březnu roku 1918 mezi Sovětským svazem a Centrálními mocnostmi. Následně začala okupace Ukrajiny Německem a Rakousko-Uherskem. Volyňští obyvatelé byli nuceni odvádět obilí, maso nebo seno. První světová válka skočila v listopadu roku 1918.

Po válce však nastala na Ukrajině občanská válka mezi ukrajinským direktoriem, bílými Rusy, bolševiky a Poláky. Češi samozřejmě prchali před bolševiky do Polska nebo do Čech. V této době došlo k znehodnocení peněz, vznikaly loupežné bandy. V srpnu 1919 začalo Polsko proti bolševikům ofenzivu, která byla podporována i volyňskými Čechy. V roce 1920 začala druhá okupace Volyně, která skončila v ten samý rok v létě.

2.6 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

Volyňská gubernie byla rozdělena mezi Polsko a sovětské Rusko. Roku 1939 se konal nacistický útok na Polsko. Tajný pakt ze srpna 1939 přidělil východní část Polska a západní Volyň k Sovětskému svazu. V letech 1939 - 1940 byli zdejší obyvatelé násilně kolektivizováni a deportováni do východních oblastí Sovětského svazu.

V roce 1940 se dobrovolníci připojovali k tzv. východní skupině československé armády. Spolu s příslušníky sovětské armády byli odesláni na Blízký východ, aby tu bojovali po boku Spojenců v Sýrii a severní Africe. Někteří dokonce bojovali ve Velké Británii.

22. června 1941 došlo k napadení Sovětského svazu nacistickým Německem. Tím také nastala okupace Volyně, která byla ihned obsazena německými okupanty. Židé tu byli již na podzim roku 1941 vyhnáni do ghatt a později byli také likvidováni. Nejen s Židy bylo zacházeno špatně. Krutého zacházení se dočkali především váleční zajatci, ale také obyvatelé Volyně.²⁰

Vzpomeňme si jen na krutý osud, který zasáhl obyvatelé obce Český Malín, který se přirovnává k vypálení Lidic a ležáků. „*Rozléhá se rachot kulometů, výbuchy*

²⁰ Jiří Hoffman, Volyňští Češi v prvním a druhém odboji, Praha 2004, s. 65- 66

*ručních granátů, začínají hořet první chalupy v Ukrajinském Malíně. Je asi dvanáct hodin v poledne. Slyšíme střelbu a výbuchy ručních granátů odtamtud, kde zůstaly naše ženy a děti. Střelba sílí. Každý z nás myslí na své příbuzné.*²¹

Krutý osud se však netýkal pouze této obce. Na jaře v roce 1940 byli odváženi nepohodlní lidé na Sibiř, nejčastěji do severního Kazachstánu. V některých případech byla odvezena celá rodina. Do Kazachstánu byli odváženi do stanice Bulajevu, která byla vzdálena šestnáct dní cesty. Po příjezdu byli odváženi nákladními auty a byli sváženi na místo, kde většinou nebyla ani sláma a okna byla vymláčena. Urychleně si rodiny musely stavět zemljanky.²²

Hned od počátku se tu organizoval odpor vůči pracovním deportacím do Německa. V roce 1942 došlo k posílení tohoto odporu, především díky podpoře Ukrajinské povstalecké armády (UPA).

Reakcí na okupaci bylo vytvoření ilegální organizace Blaník. Jádro této organizace tvořila skupina volyňských učitelů. Konkrétně to byli: Josef Rejsek, Vladimír Knop, Josef Liška, Dimitrij Somol a ing. Jiří Lízálek. Jejich cílem bylo posílit národní uvědomění české menšiny a vyzvat ji k aktivnímu boji proti nacistickým okupantům.

V roce 1941 vypracovali volyňští učitelé Naše desatero. Jednalo se o pokyny, jak mají české osady postupovat. Odsoudili činnost protektorátní vlády.

Nejprve bylo zapotřebí rádiového přijímače, aby mohli poslouchat zahraniční stanice. Během roku 1942 se ilegalita rozšířila. Na jaře roku 1942 Němci přistoupili k likvidaci Židů. Došlo k vyhánění z ghett a k deportaci. Některé však u sebe schovávali právě Češi.

Ilegální organizace Blaník vystavěla domobrany v mnoha místních českých osadách. Konkrétně to například byli Hulič, Mirotín, Zálesí a mnohé další. Organizace pořádala výcviky pro muže i ženy. Muži byli cvičeni jako řidiči a ženy dostaly zdravotního vzdělání.

Do podzimu 1943 byla zavražděna řada rodin polsko - českých kořenů, které žily na samotě. V létě toho samého roku navázala organizace styky se sovětskými

²¹ Josef Alois Martinovský, Kronika Českého Malína, s. 53

²² Václav Petříček, Domov v cizině, Podbořany 2004, s. 17- 18

partyzány. Volyňští Češi začali být připravováni na přesun na frontu a na vstup do československé armády. V lednu roku 1944 došlo k tomu, že české osady na Volyni, byly zaplaveny oddíly bezpečnostní služby SS a tzv. Ruské osvobozené armády generála Vlasova. To zastavilo sjednocování všech českých dobrovolných jednotek pod organizací Blaník.²³

První volyňští Češi vstupovali do československých vojenských jednotek již v roce 1942. Svou mimořádnou odvalu prokázali již v bitvě u Buzuluk nebo Sokolova. Významně se podíleli také na osvobození Bílé Cerkve a Žaškova v lednu 1944. Na začátku února se československá brigáda přesunula na Volyň, kde se pokoušela doplnit stavy. Byl vytvořen 1. Československý armádní sbor v SSSR, do kterého nastupovaly někdy i celé rodiny.

Koncem září 1944 začali českoslovenští vojáci bojovat o Dukelský průsmyk. Byly to kruté boje. Vojáci bojovali v kruté zimě a často se brodili po kolena v bahně. Karpatsko - Dukelská operace trvala téměř tři měsíce a skončila 28. listopadu 1944.

V prvních květnových dnech roku 1945 se konalo osvobození Moravy. Do Prahy dorazily první československé tanky. Bylo to 10. května 1945. Byli v nich i volyňští tankisté, Šerák a Opočenský.²⁴

2.7 VYPRAVĚNÍ VOLYŇSKÉHO ČECHA

Vladislav Opočenský se narodil 22. října v Českém Boratíně na Volyni, území dnešního Polska. Jeho rodiči byli Marie a Bedřich Opočenský. Jeho rodina se na Volyň přestěhovala z Čech kolem roku 1868. Měl čtyři sourozence Libuši, Marii, Bedřicha a Rostislava.

Vladislav vzpomíná, jak se svou rodinou žil v chalupě, kterou postavil jeho děda Josef Opočenský. Chalupa měla jen jednu předsíň, kde se nacházela pec na pečení chleba. Svítilo se petrolejovými lampami a topilo se dřevem nebo pilinami. V chalupě měli speciální kamna, ve kterých se mohly pálit piliny. Kamna jim vyrobili klempíři.

²³ Jiří Hoffman, Volyňští Češi v prvním a druhém odboji, Praha 2004, s 66- 70

²⁴ Tamtéž, s 71- 76

V sedmi letech začal chodit do školy v Boratíně. Pro dokončení čtvrté třídy se přihlásil do české školy v Lucku, České matice školské. *„Když jsem skončil čtvrtou třídu ve škole na Boratíně, přihlásil jsem se do české školy. Říkalo se jí Česká matice školská v Lucku. Nastoupil jsem do páté třídy. Učitelé tam byli Krejčí, Kupcová, Svoboda, Kredba, Pichrtová a Staňková. Za polské vlády na Volyni jsme měli výtečné učitele, kteří nás učili předměty jazykové, matematiku a také vlastivědu.“* Vlastivědu vyučoval učitel Kredba, kterého si žáci velmi oblíbili. *„Tento předmět byl pro nás jako pohádkou, obzvláště když vyučoval pak učitel Kredba. Byl to kantor z Československa a uměl tak poutavě vyprávět o naší vlasti, že jsme ani nedutali. Vyprávěl nám o krásných horách a lesích. Neměli jsme představu, jak vypadají hory. U nás byla krajina jenom mírně zvlněná. Učitelé nám také nádherným způsobem snažili vsugerovat vlastenectví, které jsme potom žili. Mnohý mladík snil o tom, dostat se do Československa.“* V osmnácti letech byl přijat do spolku dobrovolných hasičů v Boratíně.

Volynští Češi byli výborní pěstitelé chmele. Sám Vladislav vzpomíná na jeho pěstování. *„Konstrukce byly jako tady v Čechách. Jenom sloupy byly dubové. Smrkové stromy se zde vyskytovaly jen v parcích... Zavěšování drátku šlo ohromně rychle. Háček se zahlesl na tyčku. My jsme měli bambusovou. Drát se zavěsil a vyvlékl se z háčku a pustil. V ruce jsme měli připravený už další háček. Za ním byl vždy někdo, kdo musel drátek uvazovat ke kolíku... Česalo se ručně, na sklizeň se najímali ukrajinský děvčata. Chodila vždy brzy ráno, aby se načesalo co nejvíce. Svačtinu si nosili z domova. Chmel se měřil na věrtel 60 litrů. Dostávali jsme plíšky, na kterých byla uvedena značka Hospodáře. U věrtele stál člen rodiny. Kontroloval, ale také měl za povinnost shazovat česáčům pružiny... Po skončení sklizně hospodyně připravili dočesnou. Napekly se koláče, a nějaké maso. Ukrajinci neuměli péct koláče, tak to pro ně byla slavnost. Každý dostal výplatu a trochu kořalky, a tak se zpívalo.“*

V září 1939 bylo Polsko napadeno Německem. Vladislav popisuje, že v době útoku byli s bratrem Bedřichem doma. *„Bylo ještě šero a slyšeli jsme výbuchy. Vyběhli jsme ven a viděli jsme, že v Lucku vypukly požáry. Německá letadla vybombardovala město. Poláci postavili baterii protiletadlových kanónů. Jednou jsme stáli s Bedřichem na stohu slámy a dívali jsme se, jak Němci nad Luckem vypustily bomby*

na letišti. Trefili cisternu s benzínem, která explodovala. Viděli jsme dlouhý sloup plamene a pak ohromnou bář ohně. Za několik vteřin k nám došla horká vlna a ten tlak nás málem shodil ze stohu. To byl začátek druhé světové války.“

Počátek války se jich osobně nedotkl. V dubnu roku 1939 byla uzavřena smlouva o neútočení mezi Německem a Sovětským svazem a došlo i k rozdělení Polska, Český Boratín byl od této chvíle sovětský. Hospodářství začalo upadat. V nejbližší době po vydání dohody byly drancovány obchody, padla polská měna a začaly docházet potraviny. Největším problémem však byl banderovci, kteří na ně neustále útočili.

Sovětské Rusko žádala po obyvatelích zdroje obživy. Čechy považovalo za nepřátele, bralo je jako nepřátele socialismu. Údajně byla většina obyvatel napsána na seznam lidí, kteří měli být odvezeni na Sibiř.

Skutečná válka pro obyvatele České Boratína a celé Volyně vůbec, začala 22. června roku 1941. Tři dny po napadení Sovětského svazu vstoupili Němci do Boratína. Tím vystřídala vláda Němců vládu Sovětů.

Protože si většina lidí myslela, že nemůže být nic horšího než vláda Sovětů, tak se Němcům nebránili. Zanedlouho však začal nový teror, a to z rukou nových okupantů. Češi však neměli s Němci takové problémy, samozřejmě až na výjimky. Největší problémy měli pochopitelně Židé.

Vladislav se dostával do kontaktu, ať již z doslechu nebo byl očitým svědkem, s nenávisí Němců vůči Židům. *„Rozhodli se zlikvidovat Židy na Volyni. Dali vykopat ohromné jámy u návrší vzdálené od nás asi 4 kilometry. Z města z ghetta, kde bydleli, je vozili v otevřených nákladáčích. Prováděla to ukrajinská milice. U jámy se museli svléknout donaha, vlézt do jámy a zalehnout do řady. Tam je stříleli zezadu do hlavy. Když byla jáma naplněna jednou řadou, posypali to chlorovým vápnem a na ně šla další vrstva. U strýce faráře bydlel Ukrajinec. Šel se podívat, co se tam děje. Když přišel domů, byl bledý jako smrt. Dva dny nic nejedl a pověděl nám, jak se Němci při tom vraždění chovali. Měli stoly plné žrádla a chlastu. Někteří nabijeli zbraně. Jámy byly plné krve a zohavených mrtvol. Malá miminka nestříleli, že je škoda náboje. Zakopali je mezi ty mrtvé. Střílení trvalo 3 dny a noci. V noci si svítili reflektory aut. Povraždili tam 18 000 Židů.“*

Roku 1944 se k nim armáda přiblížila. Bylo všeobecně známo, že Sověti berou Čechy jako nepřítel socializmu. Z toho důvodu se všichni mladí muži z Boratína domnívali, že by je Sověti poslali hned do první linie, jen aby se jich zbavili. Byli tedy již dříve rozhodnutí, že vstoupí do československé armády, které velel generál Ludvík Svoboda. Do války odešlo mnoho mladých mužů ze vsi. Častokrát zůstaly na hospodářstvích pouze ženy. Spolu s Vladislavem se do války přihlásili i jeho dva bratři, Bedřich a Rostislav.

Prodělali rychlý výcvik a ihned byli posláni do bojů.

Dne 8. září se dostali do prostoru Mochnovky, Wrocanky a Bobrky. Vladislav sloužil u samopalníků. Hluk ze střelby mu způsobil částečnou hluchotu. Od samopalníků byl pak převelen k průzkumníkům. To byl ještě mnohem nebezpečnější post. Měli se dostávat do nepřátelských zákopů a zajímat nepřátelské vojsko. Vladislav bojoval po celé tažení karpatsko - dukelské a působil i během osvobozování Slovenska. V dubnu 1945 byl v boji zraněn, když mu německý voják prostřelil pravou i levou ruku. Naštěstí se mu podařilo dostat do bezpečí. *„Najednou jsem dostal zásah do pravé ruky, tak jsem vzal samopal do levé a v tom jsem dostal zásah i do levé. Tak to přetrhlo sval a samopal uletěl. Já jsem se začal rychle po loktech plazit dozadu. Pořád po mě ještě stříleli, měl jsem oči plné hlíny. Pak jsem se ale dostal do zákrytu a už na mě neviděli. Vzadu byli sanitáři, tak se mě ujali.“* Dostalo se mu patřičného ošetření v lazaretu ve Vrútkách. Poté se dostal do nemocnice v Rožumberoku, kde se dočkal konce války.²⁵

3. PŘÍPRAVNÉ AKCE

Přestože za masovou reemigraci můžeme považovat až tu po druhé světové válce, již dříve se naši krajané snažili dostat zpět do staré vlasti. Dobré podmínky pro návrat volyňských Čechů poskytla nově vytvořená československá republika v roce 1918. V této době probíhala v ruském impériu občanská vláda, která měla za důsledek časté střídání vlád na Ukrajině, různé pokusy o pozemkovou reformu a velmi časté vpády bolševiků. To vše ohrožovalo ekonomiku. Nejbohatší krajané, které samozřejmě také postihla zhoršující se ekonomika, začali uvažovat o emigraci. Tu nejlepší a nejpříjemnější variantu představovala právě nově vzniklá

²⁵ Paměti pana Vladislava Opočenského, archiv rodiny Opočenských

Československá republika. I u české společnosti se objevil požadavek o umožnění reemigrace českých menšin ze zahraničí.

Jednalo se však spíše o individuální reemigrace než o naplánované akce. Pokusy o reemigraci řešila 68. schůze Kramářovy vlády, která se konala 2. května roku 1919. Jejím výsledkem bylo, že se nemá reemigrace podporovat a zahraniční Češi nemají prodávat svůj majetek (zejména v Rusku) a odjíždět ze své dosavadní vlasti. Důvodem bylo, že peníze za prodaný majetek, ať již movitý či nemovitý, budou pochybné po světovém posuzování cen. Reemigranti by tak byli odsouzeni v Československém státu k těžké životní situaci.²⁶

Z této doby také pochází dopis, který sepsaly české osady na Volyni a adresovaly ho československému ministru zahraničí. Vedle tohoto dopisu vznikl ještě Pamětní list adresovaný prezidentu republiky Tomáši Garrigue Masarykovi, který mu byl předán 30. května 1919. Překvapivě se ani v jednom z těchto dokumentů neobjevuje žádost o reemigraci do vlasti. Jsou tu sepsány žádosti, aby československá vláda chránila životy české menšiny na Volyni a zároveň i jejich majetek.²⁷

Vedle mnoha individuálních pokusů o emigraci, můžeme sledovat jeden pokus o organizovanou reemigraci. Jednalo se o pokus českých evangelíků. Tuto snahu o reemigraci organizovala soukromá náboženská evangelická organizace Kostnická jednota. Podnět vzešel od místopředsedy zahraničního odboru Národní rady československé, Dr. Jana Auerhana. Ten v roce 1919 upozornil v časopise Nové Čechy, že je československou povinností umožnit reemigraci bývalým krajanům do nové osvobozené vlasti.

Dne 17. listopadu 1920 rozhodla Národní rada československá provést reemigraci českých emigrantů. Bylo rozhodnuto při příležitosti výročí úmrtí Jana Amose Komenského, od kterého uplynulo 250 let. Čeští reemigranti měli vytvořit obec Újezd Komenského. Měl tím být odčiněn rok 1620 a s ním spojena Bílá hora.²⁸

Reemigrace po roce 1918 měla své zastánce i odpůrce. Příznivě se k ní nakláněl především nacionalisticky orientovaný tisk, ke kterému patřily například Národní

²⁶ Jaroslav Vaculík, *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*, 2002, s. 9- 10

²⁷ Jaroslav Vaculík, *Dějiny volyňských Čechů III*, Brno 2001, s. 35

²⁸ Jaroslav Vaculík, *Češi v cizině- emigrace a návrat do vlasti*, Brno 2002, s. 36

noviny, Národní politika nebo České slovo. Naopak velmi negativně se k návratu zahraničních Čechů vyjádřil katolický list Čech. Katolíci se obávali toho, že jim bude odebrán majetek. Reemigrace také nacházela protivníky v řadách velkostatkářů nebo v sociální demokracii.²⁹

V roce 1928 ve východním pohraničí Polska nastala obtížná hospodářská situace a to ještě před velkou hospodářskou krizí. Výsledkem této beznadějně situace byla emigrace a to hlavně do Ameriky. Z Volyně emigrovali i někteří Češi. V této době vzniká jakýsi návrh o výměně volyňských Čechů za Poláky z československého východního Slezska. Neexistují však žádné doklady, že by k takovému návrhu došlo. Nezmiňuje se o něm ani dobový tisk. Je tedy dost pravděpodobné, že k žádnému takovému návrhu nedošlo. Je i dosti nepravděpodobné, že by někdo chtěl vyměnit rolnicky zaměřené volyňské Čechy za horníky a hutníky z Těšína. Obě skupiny nebyly srovnané, jak již bylo zmíněno sociální strukturou, tak ani početně. Početně se jednalo o asi třicet tisíc volyňských Čechů a devadesát tisíc Poláků.³⁰

Vedle nepodložené žádosti či návrhu na reemigraci české menšiny do Československa z roku 1919 existují i jiné. První údajný návrh o návrat do vlasti pocházel od Vladimíra Mesnera, který byl předsedou České matice školské v Polsku. Údajně byla žádost zaslána československé vládě, která žádost předala samotnému ministru zahraničí Edvardu Benešovi. Žádost byla zaslána ve třicátých letech 20. století, tedy ještě před vypuknutí druhé světové války. Mesner se od Beneše nedočkal žádné odpovědi ani v době odeslání žádosti ani po několika letech. Proč tomu tak bylo? Nabízí se odpověď, že odůvodnění žádosti nebylo dostatečně pádné. Vladimír Mesner ve své žádosti jako důvod uvedl, že mezi českou menšinou dochází ke sňatkům mezi blízkými příbuznými, tudíž byla podle něj ohrožena bezpečnost zdravotního stavu. Genetický stav obyvatelstva na Volyni se však nedal prokázat. Za hlavní důvod nereagování na žádost byla spíše ekonomická krize, která v Československu nebyla příznivá. Stát se sice z důsledků první světové války vzpamatoval, ale svět zasáhla velká hospodářská krize. Je dost možné, že československá vláda doufala v menší obchody mezi československým státem a

²⁹ Jaroslav Vaculík, Češi v cizině- emigrace a návrat do vlasti, Brno 2002, s. 36- 37

³⁰ Jaroslav Vaculík, Dějiny volyňských Čechů III, Brno 2001, s. 35

volyňskými Čechy, které by přinesly drobné zisky. Ani tato žádost však není podložena žádnými prameny.³¹

Údajně druhá žádost byla předložena československému velvyslanectví ve Varšavě. Žádost byla vypracována v roce 1939 a měla být zaslána do Londýna prezidentu Československé republiky.³²

Třetí žádost, která je také nepodložená, pochází z roku 1940 a byla zaslána Edvardu Benešovi do Londýna. V této žádosti požadovali volyňští krajané reemigraci. Česká menšina vyjádřila podporu odboji, který se pomalu začal vytvářet.³³

První doložená žádost o reemigraci je z roku 1943. Jednalo se o Pamětní list volyňských Čechů, který byl adresován prezidentu Edvardu Benešovi. Názor, že se jedná o první doloženou, zastává český historik, specializující se na dějiny Čechů v zahraničí, Jaroslav Vaculík a Václav Beran, který text žádosti publikoval ve Zpravodaji Sdružení Čechů z Volyně v roce 1993.

„Našim velikým přáním a s tím se obracíme k Vám, pane prezidente, je, aby po znovudobytí státní a národní samostatnosti našeho národa dostalo se nám plné možnosti vrátit se na rodnou půdu, odkud jsme vyšli.“³⁴

Reemigrace nebyla za druhé světové války umožněna, ba nebylo ani možné na ní pomýšlet. Velkou překážku představoval samozřejmě stalinistický režim, který třeba jen myšlenku na emigraci považoval za trestný čin. K vyřešení problému se nabízela možnost, řešit situaci zvenčí. Kdo by se mohl nejlépe angažovat, byl prezident Edvard Beneš. Nejprve však bylo nutné prezidenta spravit o přání české menšiny na návrat do vlasti. Bez toho by se československá vláda o návrat menšin nestarala, bylo to z toho důvodu, že si nechtěla přidělovat další starosti, které se na ni po skončení první světové války sesypaly.³⁵

³¹ Vladimír Dufek, Návrat volyňských Čechů do vlasti v archivních materiálech, s. 9

³² Tamtéž, s. 23

³³ Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 2, 1947, č. 6, s. 2

³⁴ Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 3, 1993, č. 4, s. 1

³⁵ Vladimír Dufek, Návrat volyňských Čechů do vlasti v archivních materiálech, s. 12

První historickou žádostí o reemigraci tedy je již zmíněný Pamětní list. Ten obsahuje žádost o reemigraci, seznam českých vesnic a měst na Volyni a jmenovitý seznam obyvatel, kteří souhlasili s reemigrací. O sepsání Pamětního listu bylo dohodnuto na schůzi představenstva, ppor. Jaroslav Perný, des. Anna Šuttová a Václav Beran. Schůze se sešla po bitvě u Sokolova a po vzniku 1. Československé samostatné brigády v SSSR. 6. července 1943 byl vytvořen čistopis společně s kopií. V polovině července byl List předán ppor. Jaroslavu Pernému, který měl List předat plk. Ludvíku Svobodovi. Ten však odmítl List pustit. Žádost si vzal k sobě Václav Beran a uložil ji do bezpečí, než přijde vhodnější okamžik.

Dne 13. prosince 1943 musela být brigáda přemístěna do Kyjeva. Mělo dojít k setkání a uvítání prezidenta Beneše. Nicméně k němu nedošlo. Prezident pověřil gen. Hasala, aby místo něj předal československé vyznamenání příslušníkům brigády. Gen. Hasal přijel dne 22. ledna 1944 společně s gen. Kratochvílem, gen. Píkou a gen. Kratochvílem, který byl velitelem československých jednotek v SSSR. Václav Beran se s tímto velitelem setkal již u Buzuluku, a proto využil situace, aby mu o Pamětním listu řekl. Gen. Kratochvíl slíbil, že zprostředkuje předání gen. Hasalovi, který slíbil, že List předá prezidentu Benešovi.³⁶

„Paní Šuttová, vyříd'te všem volyňským Čechům, že až přijedu do Londýna, mojí první snahou bude osobně předat spis panu prezidentu Benešovi a věřím, že udělá vše, aby vaše žádost o repatriaci byla uskutečněna.“³⁷

Nabízí se otázka, proč se generál Ludvík Svoboda, přestože byl blízký přítel volyňských Čechů, zachoval k žádosti o zaslání Pamětního listu negativně? Ludvík Svoboda s volyňskými Čechy sympatizoval, byl jejich přítel a rád by jim pomohl, nicméně byl také velitelem 1. československé brigády v SSSR, tato pozice mu nedávala moc na vybranou. Musel zaujmout takové stanovisko, které se naprosto lišilo od požadavků české menšiny. Ludvík Svoboda byl toho názoru, že by bylo netaktní vůči sovětům, kteří dovolili vznik československých jednotek, poskytovalo jim výzbroj i jídlo, odejít ze země. Jeho opatrnost plynula také určitě ze strachu před ruskou mstou, protože jak již bylo zmíněno, jen pouhá myšlenka na reemigraci mohla vést k těžkému prohřešku a přísnému potrestání. Přestože Ludvík Svoboda

³⁶. Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 3, 1993, č. 4, s. 1-2

³⁷ Tamtéž, s. 2

odmítl převzít Pamětní list, lze soudit, že jejich práci podporoval. Bylo by pro něj jednodušší, kdyby rozkázal Pamětní list zničit, ale generál nechal list odnést a uschovat na bezpečném místě.³⁸

Další doložená žádost byla předložena v Košicích v roce 1945. Tentokrát byla žádost podávána jménem desetitisíců vojáků 1. československého armádního sboru.

Toto jednání o reemigraci můžeme považovat za nejdůležitější ze všech jednání či žádostí. Z důvodu blízkého konce války, jednali delegáti přímo, jak s předsedou československé republiky, tak také se samotným prezidentem. Jedná se o první žádost, která byla podána ústně.³⁹

V červnu roku 1945 bylo zahájeno oficiální jednání Československého státu a SSSR.

Dne 11. června 1945 bylo československé velvyslanectví v Sovětském svazu pověřeno, aby zjistilo postoje sovětské vlády k žádosti o reemigraci. 23. června získalo velvyslanectví ujištění, že se otázka reemigrace dostane do rukou kompetentních sovětských činitelů, kteří vše prozkoumají a projednají.⁴⁰

Od této doby se vedlo jednání na úrovni obou ministerstev zahraničí. Jednání se však nedostala k rychlému konci. Bylo to způsobeno neochotou ze strany Sovětského svazu. Podle telegrafických informací bylo jednáno koncem září 1945 s představiteli sovětské vlády. Ti poukázali na skutečnost, že důsledkem světové války trpí nedostatkem pracovních sil, přesto však chtěli o celé reemigrační záležitosti jednat. Jednání se protahují až do podzimu, kdy je velvyslanectví informováno, že sám Molotov přislíbil, že návrat českých krajanů bude vyřízeno v nejbližší době.⁴¹ Státní tajemník Clementis několikrát urgoval situaci volyňských Čechů u sovětského vyslance, působícího v ČSR, Valeriana Zorina. Bylo mu odpovězeno, že se nejprve musí vyřešit záležitosti, které byly spjaté s postupimskou konferencí. Přestože Clementis neshledal žádné problémy s reemigrací, 26. září roku 1945 vydal člen kolegia Narkomindělu A. P. Pavlov negativní vyjádření k návratu české menšiny do

³⁸ Vladimír Dufek, Návrat volyňských Čechů do vlasti v archivních materiálech, s. 15

³⁹ Tamtéž, s. 16

⁴⁰ Archiv ministerstva zahraničních věcí, f. Generální sekretariát, kar. 2

⁴¹ Archiv ministerstva zahraničních věcí, f. Generální sekretariát, kar. 3

vlasti. Do popředí dával hlavně potřebu těchto obyvatel. Jediným, komu se povolilo odcestovat, byly manželky československých občanů sovětského původu.

Situace volyňských Čechů se po skončení války vůbec nezlepšila, naopak. Obyvatelé trpěli terorem, který vyvíjeli ukrajínští nacionalisté. Strach a utrpení hnaly Čechy k hledání pomoci na československém vojenském velitelství, které sídlilo v Rovně. Na velitelství docházelo mnoho žádostí o pomoc, a přestože v Rovně pracovalo jen 16 osob, snažili se všemožně pomoci.⁴²

Mnoho mladých Čechů usilovalo o rychlý návrat do Československa. Protože byly hranice zavřené a nebylo tak možné odcestovat, obrátili se na doplňovací velitelství v Rovně. Doplňovací velitelství pomohlo některým z nich odcestovat transporty, které byly posílány do Československa. Mezi lety 1946 a 1947 přijížděly do volyňských oblastí transporty, které byly plné žebráků, a protože tu panovala krutá zima a hlad, většina z nich byla pomrzlá. V těchto vagonech poté někteří mladí volyňští Češi prchali za hranice. Cesta z Lucka na hranice trvala osm dní. Po příjezdu za hranice byli reemigranti usazeni ve sběrném lágru společně s českým obyvatelstvem, které ve válce ztratilo příbuzenstvo.⁴³

Druhá světová válka přinesla velké ekonomické ztráty, které postihly každého zemědělce, a situace se neuklidnila, ani když odešli okupanti. Nejhorší poměry po válce nastaly v letech 1945 - 1946. Byl tu velký nedostatek potravin a zároveň se tu objevovalo loupení a drancování celých osad. Nedostatek zboží donutil obyvatele k černému obchodu. Silnými platidly byl cukr a mouka, ale nejsilnějším platidlem byl alkohol neboli samohonka. V době, kdy se volyňští Češi doslechli o možnosti reemigrace, začala se samohonka měnit na peníze, konkrétně za zlaté carské rubly nebo za zlaté šperky.

Volyň postihla válka a tím i velká ztráta obyvatelstva. Vše bylo spojeno s odchodem volyňských Němců, přesídlení Poláků a samozřejmě s genocidou Židů a Poláků.

⁴² Vaculík Jaroslav, Dějiny Volyňských Čechů III. S. 42- 43

⁴³ Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 9, 1999, č. 4, s. 2

Situace vyvrcholila sepsáním dopisu velitele Vojenské skupiny Žatec předsedovi vlády Zdeňku Fierlingerovi. V tomto dopise se zdůrazňovala reemigrace, jinak hrozili odchodem z vlasti.

Dalším signálem k urychlení jednání v otázkách reemigrace byli tzv. černé transporty. Jednalo se o transporty, které bez povolení organizovali rodinní příslušníci vojáků, kteří již byli v Československu usídlení. Zejména se jednalo o manželky. K prvním černým transportům docházelo již v roce 1945, byly ale bohužel na hranicích zastaveny sovětskými pohraničními orgány.⁴⁴

Sovětská vláda na mnohá naléhání české Zamiňi souhlasila s přesídlením české a slovenské menšiny do Československa. 11. prosince 1945 obdrželo československé velvyslanectví notu, kterou byla přislíbena ochota k československé opci. Na oplátku však požadovali, aby stejné zacházení bylo poskytnuto občanům ruské, rusínské, ukrajinské a běloruské národnosti, kteří žili na území Československé republiky, aby tedy mohli také přesídlit do SSSR.⁴⁵ Sovětská vláda považovala za vhodné, aby se uzavřela příslušná smlouva. K přípravě reemigrační smlouvy bylo přistoupeno 3. ledna 1946 a byla analogická reemigrační smlouvě sovětsko- polské. Na smlouvě se podílela ministerská komise za účasti zástupců Úřadu předsednictva vlády, ministerstev ochrany práce a sociální péče, vnitra, národní obrany, financí, zemědělství a zdravotnictví, Osídlovacího úřadu, Národní banky československé a Československého ústavu zahraničního.

Zástupci jednotlivých úřadů a ministerstev se ke smlouvě vyjádřili a návrh smlouvy byl již během ledna roku 1946 a koncem měsíce byl odevzdán vládě. Mezitím než došlo ke schválení, Úřad předsednictva vlády naléhal na brzkou reemigraci rodinných příslušníků vojáků, kteří po konci druhé světové války usadili v Československu.

Také v Československu nebyla situace poklidná. Do země se dostával zprávy o tom, že k reemigraci nakonec nedojde. Tyto zprávy šířilo hlavně obyvatelstvo, které doufalo v to, že vojáci opustí usedlosti, které získaly a vrátí se zpátky na Volyň.

⁴⁴ Jaroslav Vaculík, Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945- 1948, s. 71

⁴⁵ Archiv ministerstva zahraničních věcí, f. Generální sekretariát, kar. 12

Volyňští vojáci, kteří byli již usídleni v Československu, se obávali, že již neuvidí své blízké. Několikrát se snažili dostat k prezidentu republiky Edvardu Benešovi. Jednou z příležitostí byl sjezd zahraničních vojáků československé armády, který se konal ve dnech 7. - 10. března v Praze. Vojáci se velmi zajímali o osud svých rodin, které zanechali na Volyni a snažili se jim urychlit reemigraci. Prezident jim však v tuto chvíli nemohl dát žádnou určitou odpověď. Pro vojáky to bylo značné zklamání. Jednání mezi Československou republikou a Sovětským svazem trval již devět měsíců a stále se neobjevovala určitá odpověď ani náznak naděje. V této chvíli si prezident Beneš zřejmě uvědomil vážnost situace, do které se volyňští Češi dostali. Zanechal vyjednávání a osobně sepsal dopis Josifu Stalinovi, který odeslal 23. 3. 1946. Mezi volyňským obyvatelstvem je tento dokument považován za rozhodující mezník v jednání o reemigraci. Věřili, že se situace po sepsání dopisu zlepší a dojde k rychlému zvratu. Edvard Beneš ve svém dopise zmiňuje, že již za války slíbil, společně s generálem Svobodou, volný návrat do bývalé vlasti. Jako první by se měly vrátit manželky vojáků, kteří se již na území Československa nacházeli, dále vdovy a sirotci po padlých vojácích a invalidové. V neposlední řadě je v dopisu zmíněno, že se jednání o reemigraci táhne již od začátku roku 1946. Tím Stalinovi vlastně naznačil zdlouhavost a pomalost jednání. Po obdržení dopisu nastala další zdlouhavá jednání, která trvala šest měsíců. Nakonec však smlouva o reemigraci byla podepsána. Prezident Beneš měl k volyňským Čechům velmi kladný vztah. To dokazuje i přijetí jejich delegace na Pražském hradě 11. dubna 1946.⁴⁶

K podepsání reemigrační smlouvy došlo 10. července 1946. Obsahovala právo optovat, opční právo však bylo dobrovolné. Optovat se mohlo od 18 let. Děti od 14 let měly právo na vlastní rozhodnutí, zda budou s rodiči emigrovat, nebo zda zůstanou v Sovětském svazu. Musela se podat písemná žádost. Bylo dohodnuto, že se vytvoří smíšená komise, která bude mít šest členů, tři z každé země. Tato smíšená komise měla přispět k praktickému uskutečnění dohody mezi Československou republikou a Sovětským svazem. Do komise byli jmenováni jak zástupci československé strany (J. Bejl, J. Kašpárek, Š. Škoda), tak také ze strany sovětské (E. S. Garmaš, N. V. Podhornyj, D. D. Prokofjev). Každá země smluvní strany jmenuje na území druhé smluvní strany jednoho hlavního plnomocníka. Druhá strana v témž

⁴⁶ Vladimír Dufek, Návrat Volyňských Čechů do vlasti v archivních materiálech, s. 44- 47

místě poté jmenuje svého hlavního zástupce. Ti jmenují své rajonné zplnomocněnce a zástupce. Rajonné zplnomocněnci byli ustanoveni v osmi rajonech. Byly to rajony Dubno, Luck, Rovno, Senkevičovna, Šepetovka, Verba, Zdolbunov a Žitomir. Tito zplnomocněnci měli za úkol obeznámit všechny obyvatele o možnosti přesídlení. Později pro občany vydávali žádosti o vysídlení a dotazníky pro odhad majetku. Reemigrační žádosti byly tříděny do tří skupin:

1. rodiny vojáků, které již byli v Československé republice
2. zemědělci
3. živnostníci, dělníci a ostatní

Sídlem hlavního plnomocníka československé vlády bylo město Luck, naopak sídlem hlavního plnomocníka sovětské vlády byla určena Praha. Jako sídla rajonních plnomocníků a zástupců byly určeny na území SSSR tato města: Luck, Lenkevičevka, Rovno, Dubno, Zdolbunov, Verby, Žitomir a Šepetovka. Sídla na území Československa byla tato města: Praha, Bratislava, Prešov, Bardějov, Humenné, Medziluborce, Brno a Plzeň.

Dohodou mezi ČSR a SSSR bylo reemigrantům povoleno vzít s sebou i majetek. Povoleno byl vývoz oděvů, obuvi, různých ložních prostředků a potravin. Nesměly se vyvážet peníze, výjimku tvořily československé koruny, dále zlato, drahé kameny, umělecké předměty, pokud je nevlastnila rodina, zbraně, všechny fotografie, kromě rodinných, mapy či plány. Majetek, který si reemigranti budou chtít odvést, bude na hranicích kontrolován. Majetek, který zanechají na území Sovětského svazu, bude zjištěn, zapsán do seznamu a poté bude v Československu nahrazen.⁴⁷ Přednostní právo na přesídlení dostaly rodiny vojáků, vdovy a sirotci po padlých vojácích, invalidé, nemocní a staří lidé. Přesídlení mělo proběhnout nejpozději do 15. listopadu roku 1946. Náklady spojené s reemigrací byly vyčísleny na 171 151 000 Kčs. Největší položku tohoto výsledku tvořila doprava, stravování a v neposlední řadě ubytování. Požadovaná suma byla oficiálně potvrzena 7. září 1946.

⁴⁷ Archiv ministerstva zahraničních věcí, f. Generální sekretariát, kar. 14

Místní lékaři měli za úkol provést lékařské vyšetření u všech obyvatel a zanést výsledky do záznamů. Bylo nutné zamezit rozšíření infekčních chorob a zajistit dobré hygienické podmínky pro transporty.⁴⁸

Další důležitou otázkou bylo, jak se naloží se sovětskými platidly. Dohoda z 10. července 1946 povolovala tisíc rublů na osobu. Platidla nad tisíc rublů byli volyňští Češi nuceni odevzdat. Protože bylo reemigrantům dovoleno odvést si pouze tisíc rublů, které jim měly vyměnit pobočky Národní banky československé, rozhodli se za peníze, které měli vrátit, koupit si i nepotřebné věci. O tom, co se stane s vyměněnými rubly, se mělo jednat později. Národní banka československá rozhodla zastavit výměnu rublů za československou korunu 1. března 1946. Bylo to z toho důvodu, že zásoba rublů v bance dosáhla velmi vysoké výše.⁴⁹

V listopadu roku 1946 přijeli na Volyň členové československé přesídlovací mise. Termín pro přihlášení k opci byl nejprve stanoven na 15. září 1946, na podruhé byl změněn na 12. prosince. Celková reemigrace měla skončit 15. března 1947.

Technické zabezpečení transportu volyňských Čechů měla zajistit Regulační skupina volyňských Čechů, která byla zřízena v Bielu.

Již v roce 1946 požádali o reemigraci také rodinní příslušníci vojáků, kteří sloužili v 1. Československém armádním sboru a žili na území mimo Volyňskou gubernii.

Na začátku prosince 1946 začala v přesídlovacích regionech registrace optantů. Cesta do jednotlivých lokalit nebyla jednoduchá. Často byli reemigranti nuceni cestu podniknout ve velkých mrazech a v nebezpečí z napadení banderovci. Protože registrace reemigrantů začala až na počátku prosince, byla opční lhůta znovu prodloužena, a to na datum 31. prosince 1946. Když uplynula opční lhůta, měly možnost zaregistrovat se pouze ty osoby, které se nestihly zaregistrovat bez své viny, nebo zapoměly poslat potřebné doklady. Seznamy optantů byly postupně potvrzovány. Po skončení registrace se začal psát soupis a odhad jmění. Při sepisování majetku často docházelo k tomu, že sovětské orgány snižovaly ceny majetku a nutily reemigranty, aby jim poskytovaly určité dary. V mnoha případech

⁴⁸ Vaculík Jaroslav, Dějiny Volyňských Čechů III. s. 49- 51

⁴⁹ Tamtéž. s. 52- 54

došlo k tomu, že byl český majetek zestátněn. Často se tak stávalo těsně před odjezdem.

Hlavním střediskem dopravy bylo Rovno, kde byl zajišťován dostatek vagonů. Jejich přistavování však postupně vázlo. To nutilo reemigranty k ubytování v okolí Rovna. Plán transportů se často měnil ze dne na den a někteří reemigranti museli čekat i několik týdnů. Začalo jim docházet krmivo pro dobytek a často se museli také uchýlovat k omezování potravin. V jedné místnosti bylo ubytováno až 20 lidí najednou. K řešení této závažné situace měl přispět plán, podle kterého dojde nejprve k transportům lidí, kteří žili v obcích blízko nádraží. Mnoho reemigrantů z daleka se tak mohlo nastěhovat místo nich. Tento návrh však skončil neúspěšně. Volná místa totiž ihned obsadilo místní obyvatelstvo a reemigranti z dalekých obcí byli nuceni přespávat ve stodolách nebo chlévech.

Protože nebylo jisté, kdy se vagony objeví a hlavně kolik jich bude k dispozici, byli lidé nuceni cestovat ve vagonech místo maximálně 14 lidí v počtu 18 - 22 osob. Počet dobytka se také musel zvýšit z maximálního počtu osmi kusů na deset kusů.

4. REEMIGRACE

4.1 REEMIGRACE VOLYŇSKÝCH VOJÁKŮ

Dne 8. května roku 1945 skončila v Evropě druhá světová válka. Konečně utichla vřava zbraní a mnoho vojáků, kteří měli to štěstí a válku přežili, se mohli vrátit domů. Konec války umožnil splnit touhy zahraničních Čechů, kteří projeví touhu vrátit se do vlasti jejich otců a dědů, do své staré vlasti. Přání volyňských Čechů o reemigraci a svízelnou cestu o její naplnění, jsem již popsala v předchozí kapitole. Když tedy konečně došlo k podepsání reemigrační smlouvy mezi Československou republikou a Sovětským svazem, dalo se očekávat, že již nic nebrání tomu, aby se mohli Češi vrátit ze zahraničí. Nejprve se však podívejme na události, které se odehráli ještě před podepsání smlouvy, události, které se staly těsně po válce, kdy se do Československé republiky dostali volyňští vojáci, kteří se v roce 1944 dobrovolně přihlásili do 1. Československého armádního sboru a plně se podíleli na osvobození naší vlasti.

V květnu roku 1945 skončila válka a do Československé republiky se vrátili vojáci a s nimi i vojáci z řad volyňských Čechů. Než byla v červenci roku 1945 podepsána dohoda o vysídlení Němců, Nacházelo se v pohraniční velké množství osob německého původu. V některých okresech jejich počet dokonce převládal. Nadále tu tedy byla hrozba vzpoury ze stran zfanatizované mládeže, která se sdružovala v organizaci BBB, Der Bund der blauen Blume. Nebezpečí však nehrozilo jen ze strany těchto mládenců. Velmi nebezpeční byli také vojáci z Rudé armády, kteří mohli v noci opouštět kasárny. Na základě těchto okolností bylo rozhodnuto, že budou volyňští vojáci demobilizováni do těchto problematických okresů, aby se postarali o pořádek. Bylo jim tím také umožněno, připravit se na budoucí usídlení, protože jim bylo již za války slíbeno samotným prezidentem Edvardem Benešem, že jejich přání navrátit se do staré vlasti bude vyslyšeno. Skupina volyňských vojáků získala pojmenování Vojenská skupina Žatec. Když přišlo volyňské vojsko do pohraničí, bylo považováno za nepřátele, jak na straně Němců, tak i na straně nových usedlíků z vnitrozemí. Němci je považovali za nepřátele a na důvěře nepřidávalo ani to, že většina vojáků chodila, přestože bylo po válce, v uniformách. K tomuto je nutné dodat, že většina těchto vojáků byla nucena uniformy nosit, neboť jiné oblečení nevladnili. Často museli v uniformách i pracovat na polích. Pro novousedlíky z vnitrozemí, kteří se do pohraničí dostali ihned po skončení války, to byly vetřelci, kteří se budou snažit, sebrat jim jejich majetek a usedlosti, které si zabrali. Protože násilnosti neustávaly, bylo nutné v některých okresech ustanovit národní gardy.⁵⁰

Po skončení války se tak do československé republiky dostalo téměř čtyři tisíce volyňských vojáků a dalších dva a půl vojáků se zotavovalo ze svých zranění v československých nemocnicích. Většina vojáků uvěřila slibům prezidenta Beneše a rozhodla se v Československé republice zůstat. Ti, co tady zůstali, byli převážně mladí vojáci, kteří byli svobodní a neměli žádné závazky k rodině. Někteří, většinou to byli starší a ženatí vojáci, se rozhodli vrátit na Volyň za svými rodinami, které tam za války zanechali.⁵¹

⁵⁰ Jaroslav Vaculík, Dějiny Volyňských Čechů III, Brno 2001, s. 9-10

⁵¹ Jaroslav Vaculík, Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945- 1948, Brno, s 51

Volyňští Češi, kteří zůstali, začali formovat vlastní zájmovou organizaci. 15. května 1945 byl v Libuši u Prahy ustanoven Prozatímní volyňský akční výbor. Tím byla zahájena propagační činnost volyňských Čechů. Akční výbor se zavázal k tomu, že se bude všemožně snažit, aby se volyňští Češi vrátili do své staré vlasti. Agendu výboru vedl Rostislav Hlaváček. 26. května 1945 bylo na schůzi delegátů volyňských obcí ustanoveno, že se akční výbor bude starat o přípravu reemigrace a následné usídlování volyňských Čechů. Do čela akčního výboru se jako předseda postavil škpt. Jaroslav Perný. Místopředsedy se stali škpt. Vladimír Mesner, škpt. Jaroslav Kozák a ppor. Vojtěch Hovorka. Jednateli byli určeni čet. Jiří Rébl a rot. Bedřich Šebesta. Pokladníkem se stal čet. Václav Louda. Následně byly ustanoveny dvě komise, komise zemědělská a komise pro odborná povolání. Hlavním úkolem těchto komisí bylo usídlování volyňských Čechů a zajištění osídlovacích jednotek pro vdovy a sirotky po padlých vojácích, invalidy a ostatní reemigranty.⁵²

V květnu 1945 zahájilo svou činnost také volné sdružený Kruh přátel volyňských Čechů. Sdružení si dalo za úkol, že přinese do československého podvědomí informace o Volyni a jejích obyvatelích. Její činnost byla v červnu 1945 přenesena do Žatce, kde byla uspořádána celá řada přednášek a schůzí. Akční výbor neměl dlouhého trvání, protože bylo nutné propojit aktivitu volyňských vojáků s aktivitou místních činitelů. Část agendy přešla na Vojenskou skupinu Žatec. Úkolem vojenské skupiny bylo seznámit se s místními poměry a postupně uvolňovat své příslušníky na jednotlivé konfiskované zemědělské závody. Shledalo se však, že více než třetina zemědělských podniků je však již obsazena národními správci. Došlo ke snaze, aby volyňští vojáci usídlili alespoň zbývající volní usedlosti. Tento nápad se však setkal s odporem a neochotou místních správních úřadů. Došlo to až k takové hranici, že mnozí krajané se rozhodli raději emigrovat z Československé republiky někam jinam. Nejčastější volbou bylo zámoří, hlavně Kanada. V srpnu podala skupina žádost na ministerstvo zemědělství, aby jim bylo uděleno přednostní právo na usídlení okresu Žatec, Podbořany, Litoměřice, Česká Lípa a Olomouc. Nebylo žádné překvapení, že si volyňští Češi vybrali za svůj nový domov právě tyto okresy, neboť krajina Žatce a Podbořan velmi nápadně připomínala jejich rodnou Volyň, stejně tak jako chmelnice a zahrady. Jejich požadavku však nebylo ani nemohlo být vyhověno,

⁵² Národní archiv, f. Svaz Čechů z Volyně, k. 11

protože se jednalo o okresy velmi bohaté na úrodu, byl o ně velký zájem i u vnitrozemských osídlenců, kteří si okresy zabrali dříve. Volyňští vojáci tak byli nuceni obydlet i jiné okresy, přesto se však nechtěli těchto okresů, hlavně tedy Žatecka a Podbořanska, vzdát. Usídlování volyňských vojáků začalo v září 1945.⁵³

Dne 16. prosince 1945 byl v Žatci přijat návrh na ustanovení budoucí organizace volyňských Čechů. Organizace se nazývala Svaz Čechů z Volyně. Jeho sídlo bylo dáno do Žatce, ale jeho působnost se vztahovala na veškeré území. Účelem svazu byla pomoc a hájení zájmů svých členů, Čechů z Volyně a celkově ze Sovětského svazu. Prostředky svazu byly omezené. Tvořily je členské podíly, zápisné, dobrovolné dary a důchody z vlastního majetku. Členský příspěvek činného člena obnáší 100 Kčs na rok a zápisné bylo 20 Kčs. Členové se museli účastnit všech valných hromad a podporovat všestranné zájmy Svazu. Orgány Svazu byly valná hromada, výkonný výbor, předsednictvo, které se skládalo z předsedy, místopředsedy, jednatele a pokladníka výkonného výboru.⁵⁴

Reemigrace vojáků se stejně, jako později reemigrace ostatních volyňských Čechů, dělila na reemigraci volyňských vojáků zemědělců a na reemigraci volyňských vojáků živnostníků.

Počáteční výsledky usídlování nebyly uspokojivé ani pro jednu stranu. Největšími problémy byly překážky, které kladli volyňské reemigraci do cesty nekvalifikovaní národní správci. Ti odmítali opustit jim přidělenou usedlost. Velmi často však docházelo i k neshodám mezi volyňskými vojáky a novousedlíky z vnitrozemí. Ojedíněle jsou doloženy i spory mezi samotnými volyňskými Čechy.⁵⁵ Dr. Ing. Jiří Koťátko se ve svém dopisu z 8. září 1945 zmiňuje Rudolfovi Slánskému, že usídlování volyňských vojáků považuje za ten nejtěžší úkol.⁵⁶

O usídlování volyňských vojáků - zemědělců se starala zemědělská komise Vojenské skupiny Žatec, v jejímž čele stál ppor. Josef Kazda. Komise provedla soupis zemědělských usedlostí a vydala pokyny, jak postupovat při převzetí zemědělských usedlostí. Přihlášky o přiděl zemědělské půdy museli vojáci podat u

⁵³ Jaroslav Vaculík, Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945- 1948, Brno, s. 52- 54

⁵⁴ Národní archiv, , f. Svaz Čechů z Volyně, kar 1

⁵⁵ Jaroslav Vaculík, Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945- 1948, Brno, s. 55

⁵⁶ Národní archiv, f. K. Gottwald, spis 180, dopis J. Koťátka R. Slánskému z 8. 9. 1945.

národních výborů. Při žádosti museli vojáci předložit své vojenské doklady, aby prokázali, že mají přednostní právo na usídlení. Ministerstvo zemědělství provedlo výběr okresů a pro každý okres byl určen počet usedlostí pro usídlení volyňskými vojáky. Celkem se jednalo o 2327 usedlostí pro vojáky a 1397 usedlostí bylo určeno jako rezervy pro vdovy a sirotky po padlých vojácích a invalidy. Ministerstvo zemědělství vydalo pokyn, aby bylo usídlení skončeno během dvou týdnů. Usídlování však od začátku naráželo na problémy, které dělali hlavně národní správci. Počátkem října 1945 bylo usídleno pouhých 127 volyňských Čechů na Podbořansku a 121 na Litoměřicku. Pomalu se začalo usídlovat na Žatecku. Přesto však byla reemigrace v Čechách rychlejší než reemigrace na Moravě. Do 28. října, kdy měla být původně reemigrace skončena, se podařilo usídlit celkem dvě třetiny volyňských vojáků. Do konce roku 1945 bylo usídleno 2672 vojáků. Usídlování probíhalo relativně uspokojivě. V únoru 1946 ještě zbývalo usídlit několik desítek vojáků.⁵⁷

Na přelomu září a října 1946 bylo usídlení volyňských vojáků, kteří byli původně zemědělci, skončeno. Největší koncentrace byla na Žatecku, Podbořansku a Litoměřicku. Reemigrace volyňských vojáků - živnostníků byla jiná než reemigrace vojáků- zemědělců. Největším rozdílem bylo, že jich bylo méně. Jednalo se celkem o 430 osob. Byl však problém, že mnoho živnostníků nezískalo v roce 1945 své místo. Většinou byla jejich místa již obsazena. Jejich místa zabrali usídlenci z vnitrozemí. Živnostníků bylo mnoho a v Československu bylo málo živností. Vznik nových živností mohl povolit pouze úřad, ten to však nechtěl povolit, neboť bylo zapotřebí zaplnit jiné povolání. Osídlovací úřad vydal nařízení, že volyňští vojáci mají přednostní právo na získání živnosti. Dalším problémem však bylo i to, že většina volyňských živnostníků nemohla prokázat svou způsobilost k řemeslu, protože jejich doklady byly za války zničeny. Ministerstvo průmyslu tedy přistoupilo k úlevám na prokazování způsobilosti. Úlevy však byly poskytnuty jen těm osobám, které získali kvalifikaci v cizině. Museli však dokázat, že mají dostatečnou znalost k provozování řemesla.⁵⁸

⁵⁷ Jaroslav Vaculík, *Dějiny volyňských Čechů III*, Brno 2001, s. 14- 23

⁵⁸ Jaroslav Vaculík, *Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945- 1948*, Brno, s. 62-64

Situace usídlování volyňských vojáků ukázala vládě, že reemigrace a usídlení jejich rodin a zbytku volyňských Čechů bude těžká, protože se bude jednat o mnohem větší masu lidí.

4.2 PŘED REEMIGRACÍ

Dne 10. července 1946 byla konečně po roce usilovného jednání mezi československými a sovětskými vyslanci podepsána reemigrační dohoda. Oba státy se zavázaly, že umožní opční právo pro své obyvatele. Sovětským obyvatelům žijících na území Československé republiky bylo umožněno vrátit se do Sovětského svazu a naopak volyňským Čechům bylo povoleno vrátit se do své staré vlasti.

Z počátku mělo být přestěhování do staré vlasti pouze dopravním úkolem a problematika tohoto usídlování nebyla právně postížena. I když byly vydány určité normy o přidělu majetku, v těchto normách se žádné zmínky o reemigraci nevyskytují. Až dekretem z roku 1945, který pojednával o konfiskaci nepřátelského majetku, se také zmiňoval o přesídlení z ciziny. Přestěhovalci z ciziny získali přednostní právo na usídlení zemědělských usedlostí. Další zákon byl vydán v roce 1946, jednalo se o zákon 161/1946Sb, který se zmiňoval o tom, že bude nahrazen majetek, který byl za druhé světové války a okupace poničen nebo zničen. Tento zákon se vztahoval i na osoby žijící před světovou válkou i během světové války na území cizího státu. Dalším zákonem 163/1946 Sb. byla potvrzena reemigrantům možnost přednostního osídlení či přidělení bytu.

Zákonem číslo 17/1947 Sb. byl splněn slib daný všem navrátilcům z 31. července 1945, že jim budou zachovány nároky na sociální pojištění získané v cizině. Usnesením z 28. května 1946 došlo ke koordinaci a osídlování. Byla zřízena koordinační komise, která se skládala ze zástupců Úřadu předsednictva vlády, ministerstva ochrany práce a sociální péče, vnitra zemědělství, zdravotnictví a Osídlovacího úřadu. Podle dekretu číslo 27/1945 Sb. byla zřízena Ústřední komise pro vnitřní osídlení.

Aby se usnadnila reemigrace, byl vydán zákon číslo 31/1947 Sb., že všichni reemigranti mají přednostní právo při usídlování a na přidělení bytů před všemi uchazeči. Tento zákon se však nevztahoval na osoby, které měly ještě přednostní

právo na usídlení před těmito reemigranty. Jednalo se o účastníky národně osvobozenického boje, dále to byli političtí vězni nebo oběti války.⁵⁹

Z počátku nebyl činěn rozdíl mezi repatriací a reemigrací. Repatriací se rozumí návrat československých obyvatel, kteří byli během války odvedeni do zahraničí, např. jako váleční zajatci. Takové osoby se nazývají repatrianti. Za repatrianty jsou považovány osoby české nebo slovenské národnosti, výjimečně se mohlo jednat o národnosti, kterým byl charakter repatrianta přiznán souhlasem ministerstva vnitra. Jednalo se o osoby, které měly před 29. září 1938 trvalé bydliště na území Československé republiky, teprve po tomto datu se usídlili v cizině nebo byli v cizině zajati a nyní se hodlají usídlit trvale na československém území. Reemigrací se naopak rozumí návrat osob, které ještě před válkou měli bydliště v zahraničí. Tyto osoby se nazývaly reemigranti. Reemigrantem byla osoba, která měla českou nebo slovenskou národnost, výjimečně, jako v případě repatrianta, se mohlo jednat o jinou národnost, pokud je ministerstvem vnitra povolen charakter reemigranta. Povolání mohlo být povoleno i s přihlédnutím k tomu, že mají příbuzenský poměr k osobě české nebo slovenské národnosti. Tyto osoby měli před 29. září 1938 trvalé bydliště v cizině. Museli samozřejmě splnit podmínky pro přistěhování.⁶⁰

Zákon číslo 75/1946 Sb. umožnil reemigrantům získat hospodářské a právní úlevy. Navrátilci mohli také požádat o různé slevy při přidělování zkonfiskovaného majetku. U rodinného domku se jednalo o slevu 30%, živnosti 50%, zemědělské usedlosti 20% a nábytku až 50%.⁶¹

Bylo také stanoveno kapesné a různé výpomoci. Kapesné se vyplácelo každému reemigrantovi při registraci, a to ihned po příchodu do Československé republiky. Kapesné se mělo využít na nejnnutnější výdaje a bylo vypláceno ve výši 300 Kčs.⁶² Vedle kapesného měli přistěhovalci také právo na sociální výpomoc a zápůjčky. Sociální výpomoci byly jednorázové a byly poskytovány pouze reemigrantům, kteří se ocitli ve špatné finanční situaci. Za špatnou situaci se považovalo to, že si nemohli opatřit ani nejnnutnější prostředky na vyžití. Sociální výpomoci povolovaly a zároveň vyplácely národní výbory z rozpočtových prostředků ministerstva sociální péče.

⁵⁹ Jaroslav Vaculík, Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945- 1948, Brno, s. 65- 66

⁶⁰ Národní archiv, f. Svaz Čechů z Volyně, k. 7

⁶¹ Jaroslav Vaculík, Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945- 1948, Brno, s. 66

⁶² Národní archiv, f. Úřad předsednictva vlády, kar 803, sign. 783/8III

Výše výpomoci se pohybovala vy výši 500 Kčs na jednoho přistěhovalce, který byl svobodný. Pokud se však jednalo o přistěhovalce, který byl ženatý, ale byl bezdětný, přispívalo se mu 1000 Kčs. V případě že se jednalo o ženatého přistěhovalce, který měl i dítě, přispívalo se mu 1000 Kčs a k tomu ještě 200 Kčs na dítě. Zápůjčky reemigrantům se dělily na sociální a produktivní.

- **Sociální zápůjčky** - Jednalo se o zápůjčky, které se poskytovaly sociálně potřebným přistěhovalcům, kteří se bez své viny ocitli bez zařazení do hospodářského života. Zápůjčky se jim poskytovaly do té doby, než se reemigranti do tohoto života nezařadili a nebude jim vystaven dekret o vlastnictví půdy. Zápůjčky měly pomoci přistěhovalcům překonat dobu, kdy vlastně neměli žádný příjem, poskytnout jim prostředky pro běžné výdaje a zajistit jim existenci do žní nebo zahájení výdělečné činnosti. V neposlední řadě jim měly zajistit domácnost. Výše částky na zápůjčku se pohybovala v rozmezí 2000 Kčs až 5000 Kčs. Sociální zápůjčka byla bezúročná. Zápůjčky potvrzovalo ministerstvo sociální péče na dobu 3 až 5 let. Splátky se určovaly s přihlédnutím na hospodářský a sociální poměr dlužníka. V jistých případech mohlo být povoleno i odložení splátek. Okresní výbor kontroloval způsob užití povolených sociálních zápůjček prostřednictvím místních národních výborů.
- **produktivní zápůjčky** - Jednalo se o zápůjčky, které se poskytovaly reemigrantům - živnostníkům. Sloužili k založení a vybavení výdělečné činnosti. Zápůjčky povolovalo ministerstvo sociální péče na dobu, stejně jako u sociálních zápůjček, 3 až 5 let a poskytovaly se ve výši až 20 000 Kčs. Do této částky byly zápůjčky bezúročné. Jakmile však zápůjčka přesáhla hranici 20 000 Kčs, úročilo se třemi procenty. O tyto zápůjčky se mohl ucházet přistěhovalce, který prokázal, že je vlastníkem výdělečného podniku.⁶³

Vedle sociálních zápůjček pro práce schopné přistěhovalce, musela být zřízena starobinská péče pro přistěhovalce, kteří již přesáhli pracovní věk, a nemá se o ně, kdo postarat. Z ciziny se jich vracela celá řada. Proto byl pro tyto osoby zřízen Domov pro přistěhovalce v Českém Dubnu. V dalších měsících došla vláda k názoru,

⁶³ Národní archiv, f. Ministerstvo práce a sociální péče, kar 268

že jeden dům pro přestárlé nebude stačit, proto se začal upravovat i Domov pro přistěhovalce v Sokolnicích u Brna.⁶⁴

V plné míře se musela zajistit pro reemigranty také zdravotní péče. Aby mohl být přistěhovalec ošetřen, musel vlastnit reemigrační průkaz. K předepisování léčiv sloužily receptové blankety, kterými byli obesláni všichni lékaři. Reemigranti museli o lékařské ošetření požádat. K tomu potřeboval zažádat o poukázku k léčebné péči. Oprávněný žadatel o tuto poukázku musel předložit referentu místního národního výboru svůj reemigrační průkaz. Poukázka měla platnost čtvrt roku. V případě mimořádných lékařských úkonů bylo nejprve nutné vyžádat písemné povolení okresního lékaře. Odborné lékařské činnosti, pokud budou bez závažné nutnosti, musel povolit lékař okresního národního výboru. Ambulantní vyšetření i léčení v nemocnicích mělo být zaštitěno ministerstvem zdravotnictví. Vyšetření u zubaře mohlo být prováděno bez předchozího schválení okresního lékaře v případě nutnosti. Pokud by se však jednalo o úpravu chrupu, musel okresní lékař dát povolení.⁶⁵

Další věcí, která se musela pro reemigranty vyřešit, bylo ošacení. Získávání materiálů pro ošacení se provádělo zpočátku z dobrovolných darů jednotlivců, korporací, obcí, okresů nebo nákupem u UNRRY. Od roku 1947 se začalo nakupovat u vojenské správy. Ošacení mělo být provedeno pro jednotlivé transporty i hned po jejich příjezdu a to tím nejrychlejší možným způsobem. Vzhledem k omezeným rozpočtovým možnostem, nebylo možné podělit všechny příchozí a ještě všechny již usazené. Za úspěch se tedy bralo uspokojení 20 - 30 % reemigrantů. Do konce ledna 1947 bylo vydáno ošacení 60 000 přistěhovalcům.⁶⁶

Při reemigraci musela být také řešena otázka peněz, které vlastnili volyňští Češi na Volyni. Podle reemigrační dohody mezi Československou republikou a Sovětským svazem mohli přistěhovalci ze Sovětského svazu vyvést peníze v maximální výši 1000 rublů. Ještě na poradách bylo žádáno, aby se 1000 sovětských rublů poměnilo v Československé republice na 2000 Kčs. Ale s rubly nastal problém. Vývoz sovětských platidel byl totiž podle nového sovětského zákonodárství nepřipustné. Národní banka československá, která byla pověřena úkolem udělat vše, aby si mohli

⁶⁴ Národní archiv, f. Ministerstvo práce a sociální péče, kar 268

⁶⁵ Národní archiv, f. Ministerstvo práce a sociální péče, kar 268

⁶⁶ Národní archiv, f. Ministerstvo práce a sociální péče, kar 268

reemigranti odvést rubly do Československa, poslala dopis do Sovětské národní banky. Bylo nutné, ať už Sovětský svaz zaujme jakékoli stanovisko, zajistit přistěhovalcům ihned po příjezdu nějakou korunovou protihodnotu. Neoptimálnějším se stal poměr, kdy se jeden rubl rovnal pěti československým korunám. Úřad předsednictva vlády se na poradách tomuto tématu často věnoval. Po dlouhých jednáních v Moskvě byla konečně sjednána dohoda, ve které bylo usneseno, že se rubly nesmějí převážet. Peníze se měly odevzdat v místě bydliště nebo v pohraničních stanicích. Na těchto místech měly být rubly proplaceny v poměru 1:10. Je samozřejmé, že takovýto poměr se Sovětské státní bance nelíbil a odmítala ho vyměnit.

Nastala další dlouhá jednání, při kterých se dbalo hlavně na tom, aby obnos peněz, které si reemigranti přivezou, byl stejně velký jako ten, co si odvezou sovětsští krajané, kteří opouštějí Československou republiku. Byl však problém, že rubl nebyl mezinárodně obchodovatelná měna. Národní banka tak mohla rubly pouze odebírat a připisovat na účet Gosbanky. Pokud tu však nebyla jistota, že Gosbanka zaplatí, platila by celou reemigraci, jak občanů československých, tak občanů sovětských, pouze československá vláda. Nikdo ale nechtěl, aby kvůli tomuto problému byla reemigrace opožděna. Byla stanovena komise, která měla projednat návrhy, podle nichž by se upravily instrukce. Komise ustanovila 30. prosince 1946 tyto návrhy:

- Obnosy, které složí osoby u oddělení státní banky SSS v sovětských rublech, zúčtují se na zvláštní účet Národní banky československé s právem náhrady jejich plné hodnoty v československých korunách.
- Obnosy, které složí osoby u oddělení státní banky SSS v sovětských rublech, zúčtují se na zvláštní účet Národní banky československé s právem používat je uvnitř SSSR k platbám neobchodního rázu nebo náhrady jejich plné hodnoty v československých korunách.
- Obnosy, které složí osoby u oddělení státní banky SSS v sovětských rublech, zúčtují se na zvláštní účet Národní banky československé a stejné obnosy v československých korunách se zúčtují na zvláštní účet státní banky SSSR.
- Obnosy, které složí osoby u oddělení státní banky SSS v sovětských rublech, zúčtují se na zvláštní účet Národní banky československé, zatímco obnosy v československých korunách se zúčtují na zvláštní účet státní banky SSSR.

- Obnosy, které složí osoby u oddělení státní banky SSS v sovětských rublech, zúčtují se na zvláštní účet Národní banky československé a stejné obnosy v československých korunách se zúčtují na zvláštní účet státní banky SSSR

Reemigranti často žádali o výměnu rublů z toho důvodu, že neměli žádný jiný majetek. Národní banka československá však 1. března 1947 zastavila výměnu rublů za československá platidla, protože zásoby rublů v bance dosáhly značné výše. Reemigranti se tak začali obracet na Úřad předsednictva vlády s prosbou o pomoc. Rubly byly, jak jsem již zmínila, jejich jediným majetkem. Úřad předsednictva vlády jim měl zajistit obživu, než naleznou zaměstnání. Tito žadatelé byli rozděleni do čtyř kategorií. Do první patřili příslušníci Svobodovy armády, druhou reemigranti z krajů Ruska, do třetí pařili optanti ze Zakarpatské Ukrajiny a čtvrtou tvořili zdejší příslušníci rudé armády.⁶⁷

Pro úspěšné provedení reemigrace bylo nutné zřídit shromažďovací střediska, která sloužila k dočasnému ubytování přistěhovalců.

Pro přechodné ubytování volyňských Čechů bylo v roce 1947 zřízeno 14 shromažďovacích středisek a to v Žatci, Podbořanech, Mostě, Jesenicích, Třemošné, Bochově, Dolním Jiřetíně, Chebu, Nejdku, Rychnově, Rýmanicích, Berouně, Suchém Vrbně a v Šumperku. Shromažďovací středisko mělo fungovat pouze jako průchozí místo pro reemigranty na jejich cestě z ciziny do míst jejich usídlení. Ve střediscích byli ubytováni a byla jim poskytnuta strava. Ve středisku se musí reemigranti podrobit lékařskému vyšetření, odhmyzení a případně nutnosti byli odvezeni do nemocnice. Ve všech shromažďovacích střediscích působí osídlovací komise složená ze zástupců ministerstva zemědělství, která provádí osídlování na zemědělských usedlostech, zástupce osídlovacího úřadu a fondu národní obnovy, který usídluje v živnostech, zástupce ZNV pro přiděly domů, zástupce úřadu ochrany práce pro pracovní nasazení reemigrantů. Ubytovaní ve středisku bylo poskytnuto pouze na dobu nezbytně nutnou a při odbavení ze střediska byly reemigrantům poskytnuty dávky na dobu tří dnů. Přeprava do shromažďovacích středisek se prováděla za pomoci zvláštních souprav, jejich počet byl určen dle potřeby. Vozy pro přepravu nesměly být rozděleny, musely dojet do cílové stanice v celku. Eventuálně mohlo

⁶⁷ Národní archiv, f. Úřad předsednictva vlády, kar 1029

dojít k rozdělení vozů se svršky. Po příjezdu do cílové stanice musela být kmenová souprava i hned vyprázdněna a bylo nutné překontrolovat stav zařízení.⁶⁸

4.3 REEMIGRACE

Dne 29. ledna 1947 se po dlouhých jednáních a vyřizováních, vydal na svou cestu první transport, který přivážel první volyňské reemigranty. Josef Fojtík byl pověřen jako zástupce časopisu Věrná stráž, aby přivítal tento transport s prvními zahraničními usedlíky na palubě. Spolu s br. Ppor. Hovorkou měli přivítat transport v Košicích, oni se však vydali již do pohraniční oblasti Bielu, kde se transport očekával. Zde byli přivítáni p. pplk. Svobodou, který jim ukázal, jak se připravují na příjezd a jak je nádraží vyzdobeno vlajkami a zelení. Bylo připraveno občerstvení pro přijíždějící a nějaké jídlo pro jejich dobytek. Díky překvapivé ochotě sovětských hlídek na hranicích, měli lidé na nádraží přesné informace o tom, kde se transport nachází. Jakmile se vlak začal přibližovat k nádraží, bylo slyšet, jak všichni ve vagonech volají „Nazdar“. Všude bylo vidět dojetí, obzvláště u přijíždějících. Cestující jako první přivítal br. Ppor. Toman. Následně je uvítal p. pplk. Svoboda, který přednesl projev, ve kterém přál novým přistěhovalcům, aby se jim v nové vlasti líbilo, dařilo a byli spokojeni. Poté zazpívaly malé děti československou státní hymnu. Cestující následně přinesli zprávy o své cestě. Přímo za hranicemi Československa se narodila holčička, již tedy právoplatná československá občanka, která byla se svou matkou odvezena do nemocnice. Byl jim přistaven nový vagon. Další rodičku odvezli do nemocnice již v Bielu. Spolu s ní jela do nemocnice žena, kterou cestou postihl zápal plic. Po uvítání bylo reemigrantům podáváno občerstvení, přestože volyňští Češi tvrdili, že mají jídla dostatek. Po malém občerstvení a odpočinku se vlak opět vydal na cestu.

Dne 5. února přesně v deset hodin dojel transport do Košic, kde byli cestující uvítáni panem Ministrem národní obrany arm. gen. Ludvíkem Svobodou s členy vlády, zástupci poverenectev, Slovenskej národnej rady a samosprávných úřadů. Ministr nejprve přednesl projev za prezidenta Edvarda Beneše, po té přednesl svůj. V projevu vítal všechny reemigranty a všem připomněl, že jsou z jedné vlasti, z jedné krve, jsou jedna rodina. Volyňští Češi jsou podle něj oddáni republice a jsou

⁶⁸ Národní archiv, f. Ministerstvo práce- 268

velmi odvážní, což dokázali při osvobození Československé republiky. V tomto boji také zaplatili velkou obětí, velkým množstvím padlých vojáků. Za volyňské Čechy promluvil Dr. Emil Doležal, který byl vedoucím prvního transportu. Poděkoval za přivítání a připomněl, že se jen těžko hledají slova vděku, že jim bylo umožněno přesídlit se a jak byli přijati. Promluvil o historii, jak byly jejich počátky na Volyni velmi těžké, ale dokázali se dostat přes všechny překážky. Přestože se měli na Volyni dobře, nikdy nezapomněli na svou starou vlast, ke které vzhlíželi. Nejdojemnější však byla slova dětí k panu ministrovi, kterými mu děkovaly za to, že jim pomohl k návratu a umožnil jim opět konečně spatřit své otce. Všem cestujícím byly vydány repatriační průkazy, a dáno kapesné ve výši 500 Kčs pro dospělé a 100 Kčs za dítě. Poté se transport opět vydal na cestu.

Dne 8. února po desáté hodině dorazili do Žatce, kde je uvítal za celou vládu Dr. Zdeněk Nejedlý, Dr. Krejza za osídlovací úřad a Škpt Zich za ONV. Dr. Nejedlý pronesl projev na přivítanou. Na nádraží bylo připraveno opět občerstvení. Z nádraží se někteří reemigranti vydali do svých domovů, respektive se jednalo o rodiny volyňských vojáků, kteří tu již byli usídleni po skončení války. Většina reemigrantů se však musela vydat do shromažďovacího střediska, kde čekali, až jim bude přidělena usedlost.⁶⁹

Protože reemigrace byla opožděná a od roku 1946 se do pohraničí stěhovali usedlíci z vnitrozemí, bylo nutné mobilizovat všechny volné usedlosti. Celkový počet uchazečů o zemědělskou půdu byl v roce 1947 odhadován na 3500 rodin. Vzhledem k nedostatečnému počtu usedlostí a k malé kapacitě shromažďovacích středisek, vyzval Svaz Čechů z Volyně již usídlené reemigranty, aby na nějaký čas u sebe nechali ubytovat nově přijíždějící volyňské Čechy. *„Berte si své příbuzné, známé přímo z nádraží neb ze střediska a tím způsobem pomůžete našim reemigrantům v ubytování, zaměstnání a zajištění existence do doby jejich řádného usídlení. Transporty přijíždějí rychle jeden po druhém, proto pomoc musí přijít ihned. Získáte prozatímní pracovní síly a pomůžete svým krajanům- Volyňákům- a*

⁶⁹ Věrná stráž, č. 6. Roč. 1947, s. 1- 4

také úřadím, Svazu Čechů z Volyně a nám všem, kteří máme na starost usídlování a umístování reemigrantů z Volyně. ⁷⁰

Usídlování volyňských Čechů bylo stejně jako usídlování volyňských vojáků, rozděleno na usídlování zemědělců a živnostníků.

Průběh usídlování byl v několika okresech znemožněn počasím, kdy byly nesjízdné cesty. Ministerstvo sociální péče muselo v polovině března roku 1947 konstatovat, že zemědělské usedlosti nejsou v potřebné kvalitě a mnozí reemigranti odmítli přijmout usedlost, která měla méně kvalitní půdu. Tím byli nuceni vrátit se do shromažďovacího střediska. Protože se shromažďovací střediska stále více plnila, hrozilo, že se již nebudou moci přijímat noví přistěhovalci, proto byla otevírána střediska nová. To však zvyšovalo náklady. Kvůli špatné půdě a plným střediskům navrhl Svaz Čechů z Volyně, aby se nejprve usedlosti prozkoumaly a po přezkoumání byly řádně oklasifikovány. S tímto ohledem vydalo ministerstvo zemědělství slib, že ti reemigranti, kteří budou nuceni usídlit se na usedlostech s prokazatelně horší půdou, se budou moci odstěhovat, jakmile se uvolní nějaká jiná usedlost s lepšími podmínkami. Usedlosti však budou nuceni uvolnit usedlíci, kteří se sem nastěhovali během let 1945 - 1946 a byli z vnitrozemí. Proto byly první měsíce roku 1947 ve znamení nedůvěry k volyňským Čechům. Objevovaly se zprávy, že usedlíkům z vnitrozemí budou sebrány usedlosti a ty budou předány do rukou reemigrantů. ⁷¹

Počátkem května roku 1947, kdy přijížděly poslední transporty, muselo být nasezeno větší pracovní tempo, aby byli přistěhovalci co nejrychleji usídleni. Úředníci a shromažďovací střediska tak byli nuceni pracovat i v neděli. Ještě v polovině května 1947 bylo ve shromažďovacím středisku v Žatci neusídleno 408 volyňských Čechů a v jednotlivých pobočkách střediska dalších 889 osob. Přes určité úspěchy tak nebyla reemigrace dokončena do konce května roku 1947, jak bylo určeno. Zvolilo se nové datum. Definitivně měla reemigrace skončit 30. června 1947. V polovině června 1947 suspendovalo ministerstvo zemědělství výnos z 6. ledna 1947, kterým se zastavovalo osídlování volných a uvolněných usedlostí domácími uchazeči. Koncem září 1947 bylo stále neusídleno více než 600 rodin. Z poznatků

⁷⁰ Věrná stráž, č. 6. Roč. 1947, s. 6

⁷¹ Jaroslav Vaculík, Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945- 1948, Brno, s. 102- 104

Svazu Čechů z Volyně byly rodiny s usídlením spokojeny. Našly se však takové, které se svým novým bydlištěm nebyly spokojeny. Na počátku roku 1948 se usídlování volyňských Čechů - zemědělců pomalu blížilo ke konci. V této době byla usídlena již většina přistěhovalců. Usídlování zemědělců však prakticky skončilo v říjnu 1948.⁷²

Usídlování volyňských Čechů - živnostníků, nezemědělců, byl také obtížný úkol. Jednalo se o skupinu živnostníků, úředníků, učitelů a příslušníků svobodných povolání. Přestože to nebyla tak velká a početná skupina jako zemědělci, z celkového počtu představovali asi jen 15% přistěhovalců. Přesto však i tento počet narážel na potíže. Vždyť již volyňští vojáci - živnostníci, měli s usídlením velké potíže. Živnostenský sektor byl totiž v pohraničí předimenzován. V rámci reemigrace se do Československé republiky vrátilo 6078 nezemědělců. Péči o reemigranty, kteří nebyli zemědělci, převzal Osídlovací úřad a okresní úřady ochrany práce. Byl tu stále problém, že jejich živnosti byly obsazeny a nové živnosti již nebyly povolovány. Příchod reemigrantů živnostníků tak přinesl nejistotu. Ve snaze zajistit trvalou existenci, rozhodl Osídlovací úřad vyhradit zkonfiskované podniky dle dekretu 108/45 pro výrobní družstva, která budou vytvářena z reemigrantů. Největší problém s usídlováním živnostníků bylo na Žatecku, kde byla volyňských živnostníkům slíbena více jak třetina všech usedlostí. Usídlování v tomto okrese bylo také ztíženo činností tamního národně socialistického živnostenského referenta MNV, který při usídlování hájil spíše zájmy kandidátů z jeho strany. Paradoxně se podařilo usídlit všechny živnostníky až po Vítězném únoru 1948. Podle údajů ministerstva sociální péče se podařilo usídlit do října 1948 celkem 165 rodin volyňských živnostníků.⁷³

V době od 30. ledna do 20. května 1947 se přestěhovalo z 35 nakládacích stanic, ve 167 transportech, které obsahovaly 4,449 dvouosých vagonů se svršky, živým a mrtvým inventářem, 10.275 rodin s 33. 077 osobami. V tomto počtu bylo 13 971 mužů a 19 106 žen. Muži počtem 5 782 byli v armádě a v době přesídlovací akce byli již v Československu. V pracovním věku bylo 58 procent, dětí do 14 let bylo 28 procent, osob starších přes 55 let bylo 13 procent, osob pracujících bylo 63 procent, osob na nich závislých 36 procent. Z pracujících osob bylo 71 procent výkonných

⁷² Jaroslav Vaculík, Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945- 1948, Brno, s. 103- 114

⁷³ Jaroslav Vaculík, Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945- 1948, Brno, 117- 121

zemědělců. Přesídlenci přivezli do Československé republiky věci v ceně 104 776 000 Kčs a zásoby obilí v ceně 31 517 200 Kčs. Volyňští Češi zanechali na území SSSR majetek v ceně 96 508 774 Kčs.⁷⁴

Celkem bylo do října roku 1948 usídleno celkem 38 848 osob. Přestože tento údaj nemůžeme brát za přesný, utvoříme si aspoň přibližný obraz o počtu přistěhovalců.⁷⁵

4.4 VYPRÁVĚNÍ VOLYŇSKÉHO ČECHA

Když válka skončila a on se zotavil, mohl se vrátit domů na Volyň, kde ho všichni vítali, i když ho jeho matka nemohla ve vojenském oblečení poznat. Údajně ho ihned poznal jeho pes. *„První mě vítal Punt'a, psík. Skákal mi až na hlavu a hned mě poznal, když jsem ještě smrděl nemocnicí. Pak jsem šel do předsíně, zaklepal na dveře. Otevřela maminka. Nejdříve koukala, co to je za vojáka. Pak mě poznala, tak zbudila i sestru Marii. Tak hned běžela k sousedům Janatů. Ti všichni přiběhli, měli s námi radost.“*

Po nějakém čase se měl opět vydat do Československa. Když nastal čas odjezdu, rozloučil se se svou rodinou a sousedy v domnění, že se brzy setkají. Bohužel museli na setkání čekat dlouhé dva roky.

Sestra ho odvezla na vlak do Rovna, kde na něj čekal vlak s otevřenými vagóny. Přesto do něj nastoupil a vydali se na cestu. Je dosti možné, že vlak jel na černo bez povolení sovětských úřadů. Vladislav vzpomíná, že na hranicích museli uplácet a když přešli hranice, tak všichni vypukli v jásot. Tímto vlakem dojeli až do Krakova, kde na ně již čekal osobní vlak. Tím jeli až do Ostravy.

V Ostravě pobýval jeho bratr Bedřich, který za války působil jako tankista. Další den se již dostal do Prahy, kde si měl vyzvednout výplatu z konce války.

Rád vzpomíná na to, že se k nim jako k vojákům chovali lidé velmi dobře. Měli volný vstup do Národního divadla, kde poprvé viděl představení Prodané nevěsty.

⁷⁴ Národní archiv, f. Úřad předsednictva vlády, kar 803

⁷⁵ Jaroslav Vaculík, Dějiny volyňských Čechů III, Brno, s. 111

Později dostali rozkaz, že se mají dostavit do Žatecka, kde byly umístěny jejich jednotky. Byli vysláni do vesnic, které obývali Němci a měli tam udržovat pořádek. Jemu byla přidělena vesnice Vlkov, kde se nacházeli i ostatní vojáci z Boratína.

Když byli propuštěni do civilu, měli si vybrat v pohraničí hospodářství. Procestovali celou republiku, ale nejvíce se jim líbilo na Litoměřicku. Líbila se jim krajina, která byla plná zahrad a chmelnic. Velmi jim připomínala jejich domov na Volyni. Vojáci se tedy rozhodli usídlit ve vesnicích Chotiněves, Horní Řepčice, Soběnice, Sedlec, Hrušovany a Vrbice. *„Byli jsme na Moravě a i jinde. Ale nejvíce se nám líbilo na Litoměřicku, zahrady, chmelnice, to jsme znali z domova. Rozhodnuto, aby naši boratinští měli k sobě blízko, tak se rozhodli pro Chotiněves, Horní Řepčice, Soběnice, Sedlec, Hrušovany a Vrbice.“*

Vladislav Opočenský se usídlil v obci Chotiněves. Ve vesnici se pochopitelně stále nacházeli Němci. Vladislav bydlel s rodinou Ungermannů. Zbraně a nenávisť musela jít nyní stranou, bylo po válce a nejdůležitější bylo, starat se o hospodářství. Postupem času si Vladislav k rodině pana Ungermanna vytvořil přátelský vztah.

Vladislav popisuje soužití po druhé světové válce jako idylické. Lidé si navzájem pomáhali, konaly se zabijačky, pěstoval se chmel, a když bylo po práci, chodívalo se do biografu. *„Štědrovečerní slavnost byla velmi pěkná. Přišli i četníci z Liběšic, ale i spousta jiných lidí z okolních vesnic. Myslím, že přišlo i pár Němců, místních obyvatel. Štědrovečerní večere byly podle zvyku normální. Dárky nebyly, protože v obchodech nebylo, co koupit. Němečtí obyvatelé plakali, věděli, že pro ně to jsou poslední vánoce ve svých domovech. Bylo nám jich líto. Vždyť jsme se s nimi za tu krátkou dobu spřátelili. Cítili jsme se jako doma.“*

Ženatí vojáci trpěli steskem po svých rodinách, které musely zůstat na Volyni. Žádnou sebevraždu, jako v jiných případech, tu nenacházíme. Vladislav se zde seznámil s Ludmilou Vlkovou.

Jak šel čas, vojáci začínali být nervózní, zda vůbec dojde k reemigraci jejich rodin, i když je o tom vláda několikrát informovala. Bohužel jednání mezi vládami ČSR a SSSR bylo zdlouhavé.

Na jaře přišel příkaz k odsunu všech Němců z vesnice. Na pozadí odsunu bývalí volyňští vojáci stále doufali a čekali na nějaké zprávy o jejich rodině a doufali v jejich brzké přesídlení.

Volyňští Češi byli údajně zastrašováni mylnými informacemi o jejich rodinách. Šířily se fámy, že v SSSR je špatné živobytí, hladomor a jejich rodiny jsou již mrtvé, nebo že byly zabity. Vojáci však takovým řečem nevěřili. Hodně je uklidnilo, když k nim dorazila zpráva, že se do Ruska vydala osídlovací komise, aby zajistila majetek volyňských Čechů, kteří se přihlásili k reemigraci. *„Bylo špatné, že některé naše Volyňské krajany na Žatecku a Rakovnicku přesvědčovali čeští komunisté, že v Rusku je bída a utiskovaný národ a také je zabíjeli. Oni jim však nevěřili. Strhávali hvězdy na klopách a sundávaly Stalinův obraz ze zdi. Tím zřejmě moc uškodili vyjednávačům o přesídlení. Ale nějak v listopadu přišla zpráva, že bude povoleno přesídlení, že na Volyni pracuje komise, která se sovětskou komisí provádí ocenění majetku Čechů, kteří budou přesídlení.“*

V lednu se v Československu objevil první transport z Volyně. Obyvatelé Chotiněvse se svých příbuzných dočkali 28. února 1947. Na obecním sále byla uspořádána oslava na přivítání všech volyňských Čechů. 13. dubna se Vladislav oženil s Ludmilou a následující rok se jim narodilo první dítě.⁷⁶

5. ASIMILACE

5.1 PROBLEMATIKA ASIMILACE

Přestože by se dalo čekat, že jakmile dosáhnou volyňští Češi své žádosti o reemigraci a vrátí se konečně do své původní vlasti, mají to nejtěžší za sebou. Bohužel tomu tak nebylo. Ba právě naopak. Domnívám se, že až po jejich návratu nastala ta těžší část. Museli se adaptovat a asimilovat s československým obyvatelstvem. Což nebylo vždy snadné, protože československé obyvatelstvo je ne vždy přijalo přívětivě.

Již několik dní před příjezdem volyňských reemigrantů se ukázala nespokojenost a nelibost Čechoslováků s reemigrací. Před příchodem volyňských Čechů docházelo k tomu, že mnozí českoslovenští obyvatelé prováděli změny v držbě pozemků. Což bylo samozřejmě nezákonné. V usedlostech, které byly učené a zarezervované pro

⁷⁶ Paměti pana Vladislava Opočenského, archiv rodiny Opočenských

volyňské reemigranty, byla poničena elektrika. Krmivo pro dobytek byl často odcizen nebo rozprodán a někteří funkcionáři dokonce měnili svůj dobytek (samozřejmě špatné dobytek) za dobytek, který byl uschováván pro volyňské Čechy.

77

Hned prvním problémem, který se objevil při usídlení, byla nespokojenost volyňského obyvatelstva s přidělenou půdou. Usídlení totiž neproběhlo podle jejich představ, které získali při slibech reemigrační komise. Především to bylo z toho důvodu, že československá vláda nedisponovala tolika usedlostmi.⁷⁸

Vládním návrhem z roku 1947 o péči o přistěhovalce i o některých jejich přednostních právech bylo sice rozhodnuto, že volyňští Češi mají přednostní právo na přidělení zkonfiskovaného majetku, zemědělské živnosti nebo na jiný movitý či nemovitý majetek, ale bylo nejprve nutné tyto pozemky zajistit. Hospodářství po druhé světové válce bylo bohužel tak špatně, že bylo zapotřebí zaopatřit všechny obyvatele postižené válkou. Náhrada se však počítala jen pro československé občany, kteří měli trvalé bydliště v Československu. Do zahraničí mělo být vzkázáno, aby informovali reemigranty o stavu hospodářství na území ČSR a že nejspíše nebudou moci počítat s tím, že jim bude přidělena zemědělská usedlost či samostatné obchodní živnosti. V republice bylo totiž potřeba především průmyslných, zemědělských, stavebních a lesních dělníků.⁷⁹

Reemigranti si také sami často také ublížili tím, že si svou budoucí zem velmi idealizovali. Většina z nich byla na školách vyučována českými učiteli, kteří vyprávěli o české zemi. Vzbudili v nich tak vlastenectví a velkou lásku k zemi, kterou ani neviděli. Jen některým se podařilo během života na Volyni do Československa podívat.⁸⁰

Další velkou překážkou bylo to, že původní československé obyvatelstvo nepřijalo novousedlíky zrovna přívětivě. Domnívám se, že to je z důvodu nespokojenosti. Československé obyvatelstvo mohlo být nespokojeno s tím, že volyňským Čechům, jako cizincům, bylo dáno přednostní právo na získání hospodářských usedlostí či

⁷⁷ Věrná stráž, r. 1947, č. 7. s. 2

⁷⁸ Jaroslav Vaculík, Dějiny volyňských Čechů III, Brno 2001, s. 114

⁷⁹ Národní archiv Praha, f. Ministerstvo práce a sociální péče, repatriace, k. 439

⁸⁰ Věrná stráž, r. 1948, č. 2. S. 4

živností. A že měli různá privilegia, což oni, jako místní (či spíše domácí) obyvatelstvo neměli. Volyňským Čechům to samozřejmě nebylo příjemné a ani nevěděli, proč se k nim místní obyvatelstvo chová tak nepřátelsky. Na stránkách časopisu Věrná stráž nacházíme soustu článků o jejich zoufalství.

„A teď, když se uskutečnilo naše vroucí přání a my po velkých starostech a útrapách jsme se sem dostali, často slyšíme pohrdlivá a potupná slova o nás....Ne nejsme žádní vetřelci, každý z nás je české krve, naše babičky a dědové vyšli odtud a my patříme zpět do vlasti.“⁸¹

Častokrát docházelo k tomu, že mnozí národní správci, kteří drželi usedlosti, odmítali volyňské Čechy seznámit s jejich statkem a s krajinou a mnohokrát podávali chybné informace. Volyňským reemigrantům byly předávány pozemky, které měly neobdělávanou půdu, a naopak si národní správci si zabírali pozemky, jejichž půda byla v nejlepším pořádku. Všechny tyto potíže způsobily chaos v tom, že poté ani místní rolnické komise netušily, co komu patří.⁸²

Reemigranti se museli potýkat s velkými problémy, které se týkaly jejich vlastní existence. Chyběly jim základní prostředky, zemědělské stroje či dobytek. Mnoho z nich se s těmito podmínkami nedokázalo vyrovnat a dobrovolně ukončili svůj život. Jen do října roku 1947 je zaevidováno 15 případů sebevraždy. *„Nejsmutnějším zjevem, provázejícím volyňskou reemigraci, jsou sebevraždy. Patnáct volyňských Čechů hledalo východisko z těžkého existenčního boje sebevraždou.“⁸³*

Proces asimilace volyňských Čechů byl jedním z úkolů jejich zájmové organizace Svazu Čechů z Volyně a časopisu Věrná stráž.

Důležitou roli v začleňování volyňských Čechů do domácího prostředí sehrál týdeník Věrná stráž, který vydávalo družstvo Domovina. Týdeník byl již vydáván na Volyni, a stejně jako tenkrát, i nyní byl předmětem kritiky ze stran některých volyňských Čechů. Ti převážně žádali, aby byla povznesena jeho úroveň. Přes

⁸¹ Věrná stráž, r. 1948, č. 2, s. 5

⁸² Věrná stráž, r. 1947, č. 17, s. 2

⁸³ Věrná stráž, r. 1947, č. 40- 41, s. 8

všechnu kritiku však časopis plnil svou informační funkci. Věrnou stráž odbíralo celkem 5000 Volyňáků, tzn. Polovina volyňských rodin.⁸⁴

„Při této příležitosti Vám musím sdělit, jak velké dílo koná mezi našimi krajany rozstrkanými po celé vlasti náš časopis Věrná stráž. Říkali mi: „Nemáme zde opravdu nikoho, jenom ji, když ona přijde, je nám jako když nás pohladí matka svou pečlivou rukou a zahledí se na nás svým mateřským pohledem. Děkuji Vám za ně za Vaši tak velkou a opravdovou práci.“⁸⁵

Díky časopisu Věrná stráž došlo k upevnění Svazu Čechů z Volyně a on mohl zvládnout úkoly, které byly před něj postaveny. Prostřednictvím časopisu organizoval svaz akce, sbírky pro sociálně slabší nebo vzpomínky k uctění památek padlých⁸⁶. Svaz také skrz tento časopis uveřejňoval zprávy, které se týkaly existenčních otázek, např. pokyny, rady, nařízení nebo směrnice.⁸⁷

Všechny tyto obtíže a překážky, které byly volyňským Čechům kladeny do cesty, byly více méně překonány. Nicméně přišel rok 1948 a tím i Vítězný únor, který přinesl do cesty nejen volyňským Čechům, ale i ostatním obyvatelům Československa, mnoho dalších a nových překážek.

Ihned měsíc po převratu byli bezdůvodně vyhazováni z práce úředníci a státní nepřátelé byli zatýkáni. Persekuce a věznění se nevyhnulo ani lidem z řad volyňských přistěhovalců. Volyňští Češi představovali pro komunistickou vládu jakési nebezpečí. Reemigranti z Volyně se totiž již se sovětskou vládou setkali a věděli, že neznamená nic dobrého. Komunistická vláda se nejprve snažila o to, aby byly všechny spolky, které měli reemigranti, spadly pod akční výbor ČÚZ. Mezi tyto spolky patřil i Svaz Čechů z Volyně, který proti sjednocovacím tendencím protestoval. K ničemu to však nebylo. Pomalu začala upadat prestiž volyňského časopisu Věrná stráž. Časopis začal otiskovat ze sovětských novin a časopisů politické a vzdělávací materiály. Svou hodnotu si v tomto periodiku ponechala pouze rubrika o historii volyňských Čechů.

5.2 PŘÍBĚH VOLYŇSKÉHO ČECHA

⁸⁴ Jaroslav Vaculík, Reemigrace a usídlování volyňských Čechů v letech 1945- 1948, Brno, s. 129.

⁸⁵ Věrná stráž, r. 1947, č. 17, s. 7

⁸⁶ Jaroslav Vaculík, Dějiny volyňských Čechů III, Brno, s. 132- 135

⁸⁷ Jaroslav Vaculík, Dějiny volyňských Čechů III., Brno, s. 120

Jak jsem již zmínila, Vladislav popisuje soužití po druhé světové válce jako idylické. *„Tyto přátelské vztahy trvaly do té doby, než přijeli komunisti, to byli nepřátelé náboženství.“*

Dne 18. května se v nedalekém městě Ústěk konala slavnost, na které bylo chotiněvským občanů, tudíž i volyňským Čechům, předány dekrety o vlastnictví usedlosti a pozemků.

Roku 1948 přišel farář Opočenský s návrhem, aby se ve vesnici postavil kostel. Na nedalekém vrchu Hořidla se nacházela hospoda, kterou zničili vandalové z toho důvodu, že byla německá. Obyvatelé ji tedy opatrně rozebrali a materiál z ní použili právě na stavbu kostela. Poté se materiál sháněl, kde se dalo. K otevření kostela došlo 18. listopadu 1951.

Když došlo v roce 1948 k převratu, začalo se znárodňovat hospodářství. Vladislav dlouho odolával, než vstoupil do kolchozu. Měl již se sověty své zkušenosti. Nicméně celá jeho rodina žila, jak se dalo. *„Rok 1948. V únoru přišel zvrát v politickém životě. Vládu převzali komunisté, přišel strach, jak bude dál. Průmysl byl zestátněn. Fabrikanti buď utekli, nebo byli zavíráni. Majetnější zemědělci byli zbaveni svých hospodářství a vyhoštěni z obcí. Všichni ostatní drobní podnikatelé byli zestátněni. Začala se zakládat družstva. Dělal to ti, co neuměli sami hospodařit. Také to tak vypadalo, byli to žebráci. Většinou ze zemědělců, kteří neměli žádné zkušenosti vést větší podnik, ani zemědělství nerozuměli. Nás také nutili vstoupit do družstva, ale když jsme viděli, jak vypadají družstevní pole, zaplevelená, úroda bídná. Některá družstva stát musel dotovat, aby neumřeli hlady.“*

Po sametové revoluci se v roce 1989 objevila rodina Ungermannových a jejich přátelství se znovu obnovilo. Několikrát za nimi byli i v Německu. Bohužel po sebevraždě pana Ungermanna došlo k tomu, že se s rodinou přestali vídat, bylo to především z toho důvodu, že jim již neměl kdo tlumočit.

Vladislav žil v Chotiněvsi až do své smrti v roce 2013 ⁸⁸

⁸⁸ Paměti pana Vladislava Opočenského, archiv rodiny Opočenských

6. ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se soustředila na volyňské Čechy a jejich reemigraci do Československa v letech 1945- 1947. V jednotlivých kapitolách jsem se věnovala jejich historii, žádostem o reemigraci, reemigraci a asimilaci.

V práci jsem se zaměřila na otázky, jak se žilo na Volyni. Češi, kteří emigrovali z českých zemí v druhé polovině 19. Století, nazýváme volyňskými Čechy. Při zkoumání a pátrání v literatuře a vesnických kronikách jsem došla k závěru, že emigranti byli plní nadšení z nového domova. Jejich nadšení bohužel bylo rychle vystřídáno zklamáním po příjezdu na Volyň, kde je čekala rozpadlá obydlí, neobděláná půda a nepřátelské chování ukrajinských obyvatel.

Nejdůležitější otázkou bylo, proč se volyňští Češi vlastně rozhodli pro návrat do jejich staré vlasti. Na tuto otázku existuje mnoho odpovědí. Po přestěhování do volyňské gubernie se emigrantům žilo několik let velmi dobře, vybudovali si obydlí a podařilo se jim i postarat o půdu. Nastaly však problém ze strany carské a později sovětské vlády. První překážky se začali objevovat s rustifikací školství, kdy děti emigrantů musely studovat na ruských školách a učitelé museli zásadně ovládat ruský jazyk. Dalším problémem bylo, když byli Češi nuceni přestoupit k pravoslavné víře, jen několik vesnic tlaku odolalo. Největším důvodem k návratu do Československé republiky vidím v druhé světové válce. Během druhé světové války se ve volyňské gubernii střídali rychle vlády, přes polskou, sovětskou až k té německé. Volyňští Češi začínali ztrácet svá práva a byli často pronásledováni sovětskou vládou.

Poslední otázce, reemigraci a následné asimilaci, jsem se věnovala nejdéle. Samotnou reemigraci dlouho zdržovaly sovětské úřady. Sovětská vláda totiž nestála o to, aby přišly o obyvatelstvo. Po skončení reemigrace nastal obtížný proces asimilace. Mnoho československých obyvatel nepřijalo volyňské Čechy s nadšením. Hodně jim vadilo, že mají i jako cizinci přednostní práva na osídlení pozemků. Proces asimilace byl obtížný a ztížil se obzvláště po únorovém převratu v roce 1948.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

LITERATURA

- Jaroslav Vaculík, Dějiny volyňských Čechů, I, II, III, Praha
Jiří Hofman, Češi na Volyni, základní informace, Praha 1995
Dr. Jan Auerhan, České osady na Volyni, na Krymu a na Kavkaze, Praha 1920
Danuše Kšicová – Jaroslav Vaculík, Rodinná kronika volyňských Čechů, Brno 2008
Ilona Moravcová, Obrázky z dějin českého menšinového školství v zahraničí, Pardubice 2006
Dr. Josef Folprecht, Volyňští krajané, Praha 1947
Jiří Hoffman, Volyňští Češi v prvním a druhém odboji, Praha 2004
Josef Alois Martinovský, Kronika Českého Malína
Václav Petříček, Domov v cizině, Podbořany 2004
Jaroslav Vaculík, Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů, Praha 2002
Jaroslav Vaculík, Češi v cizině- emigrace a návrat do vlasti, Brno 2002
Vladimír Dufek, Návrat volyňských Čechů do vlasti v archivních materiálech, Praha 2000

ARCHIVY

Národní archiv- fondy: Svaz Čechů z Volyně, Ministerstvo práce a sociální péče, Úřad předsednictva vlády, Ministerstvo práce a sociální péče – repatriace

Archiv ministerstva zahraniční – fond: Generální sekretariát

Archiv rodiny Opočenských- paměti Vladislava Opočenského

ČASOPISY

Věrná stráž

Zpravodaj Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK, ZNAČEK, TERMÍNŮ A JINÉHO OZNAČENÍ

Čsr	Československá republika
Des	Desátník
Dr	Doktor
Gen	Generál
Ing	Inženýr
Kčs	Koruna československá
Plk	Plukovník
Ppor	Podporučík
Sb	Sbírka
SSSR	Sovětský svaz
Škpt	Štábní kapitán